

Академія праці, соціальних відосин і туризму

Всеукраїнське громадське об'єднання «Вільні»

*Актуальні проблеми
соціально-правового статусу осіб,
постраждалих під час проведення АТО*

*Збірник матеріалів
всеукраїнської науково-практичної конференції
(19 квітня 2017 р.)*

Київ – 2017

УДК 349.3[364.355](477)

Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО: Зб. матеріалів всеукр.наук.-практ. конф. (19 квітня 2017 р.) [упор. Журавель Я. В., Хопун О. С.; заг.ред. Семигіної Т. В.]. –К.: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2017. – 96 с.

У збірнику представлено тези доповідей учасників конференції «Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО» (м. Київ 19 квітня 2017 р.). Науковці та практики представляють своє бачення формування державної політики щодо правового статусу осіб, постраждалих під час збройного конфлікту на території України, теперішніх і перспективних напрямів їх соціального захисту, а також різних аспектів суспільного розвитку України.

Для науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, усіх, хто цікавиться питаннями соціально-правового захисту учасників АТО та цивільних, які постраждали під час збройного конфлікту.

© АПСВТ, ВГО «Вільні», 2017

© Колектив авторів, 2017

Зміст

Передмова	4
Олексій Ховпун Чи не час створити «Український Легіон»?	6
Олександр Батанов Муніципальні служби захисту прав людей, що постраждали в зоні АТО.....	9
Вікторія Варушечкіна, Руслан Школьнік Визначення тероризму як антисоціального явища.....	21
Олег Данилюк, Віктор Кравченко Питання вдосконалення законодавчого регулювання статусу людини в зоні АТО	26
Галина Дідківська. Україна як учасник протидії міжнародному тероризму	31
Богдан Калиновський Проблеми надання та забезпечення статусу Учасника АТО	34
Олександр Кравченко Стан охорони комерційної таємниці суб'єктів господарювання на тимчасово окупованих територіях України та в зоні проведення АТО	36
Галина Кучер Стратегія психосоціальної реабілітації учасників АТО (досвід м. Умань).....	40
Вікторія Лавренюк Психологічна та медична реабілітація військовослужбовців: що нового в законодавстві.....	44
Тетяна Лебідь Гарантії соціального захисту Як один із елементів правового статусу учасників АТО	48
Оксана Листопадова Державна політика щодо надання правового статусу учасника АТО.....	51
Галина Муляр Проблемні питання соціального захисту учасників антитерористичної операції	55
Андрій Настюк Протидія деструктивним рухам, щодо територіальної цілісності Київської Русі.	60
Наталія Полева Освіта учасників АТО та порядок, якого так довго чекали	65
Микола Пухтинський Волонтерський рух як форма контролю під час АТО....	69
Алла Салимон Актуальні проблеми учасників антитерористичної операції у сфері соціального захисту	74
Тетяна Семигіна Психосоціальна реабілітація комбатантів: міжнародна та вітчизняна практика	78
Ірина Сидоренко Продуктова політика підприємств сфери туризму як важлива складова економічного розвитку	82
Наталія Циганчук Проблеми соціального захисту учасників АТО	90

ПЕРЕДМОВА

19 квітня 2017 року в стінах Академії праці, соціальних відносин і туризму відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО». У ній взяли участь науковці, політики, громадські активісти, зокрема, й ті, які беруть безпосередньо допомагають тим, хто брав участь в антитерористичній операції (АТО) чи зазнав впливу збройного конфлікту на території України.

У фокусі уваги учасників конференції були як питання правового статусу осіб, які постраждали під час проведення АТО, так і реалізація соціальної політики щодо учасників АТО та цивільних, які постраждали під час збройного конфлікту. Присутні також обговорювали застосування різних правових інструментів урегулювання ситуації в Україні (наприклад, запровадження інституту місцевих омбудсменів, проведення місцевих виборів, збереження комерційної таємниці, правового статусу територій, що тимчасово непідконтрольні українській владі). Жвавий інтерес викликала дискусія щодо психологічного стану та психосоціальної реабілітації учасників бойових дій та інших груп населення.

Ключовим організатором конференції виступило Всеукраїнське громадське об'єднання «Вільні». Це об'єднання створено 2016 р. для здійснення громадського контролю над державними установами з метою зменшення бюрократії та корупції, впливу на державну політику і розвиток суспільства. «Вільні» – це своєрідний хаб із журналістів, митців, юристів, психологів, громадських діячів, політиків, письменників, науковців. «Вільні» - як певні «агенти змін» – вбачають своє завдання у тому, щоб інтегрувати суспільство для

консолідації, розширення спілкування, підвищення ролі громадської думки, підтримки громадських починань. Об'єднання займається просвітництвом, сприяє отриманню освіти, формуванню національної свідомості, формуванню моральної, політичної та правової культури, вихованню ініціативності. «Вільні» надають юридичну допомогу різним групам громадян щодо їх прав і свобод. Об'єднання також здійснює реабілітацію учасників АТО шляхом надання спеціалізованої психологічної допомоги та сприяє залученню до цього процесу інших інституцій.

У грудні 2016 р. Всеукраїнське громадське об'єднання «Вільні» підписало з Академією праці, соціальних відносин і туризму меморандум про співпрацю, на основі якого й відбувається проведення спільних заходів. Наразі Академія праці, соціальних відносин і туризму у проведенні конференції «Актуальні проблеми соціально-правового статусу осіб, постраждалих під час проведення АТО» вбачала реалізацію своєї місії, яка полягає в активній участі Академії у гармонійній розбудові суспільства та вирішенні його соціальних проблем, пошуку ресурсів для соціальних змін. Ця місія реалізується через підготовку висококваліфікованих соціально відповідальних фахівців, а також створення відкритої платформи для впровадження нових програм розвитку соціальної сфери.

Сподіваємось, що матеріали конференції знайдуть своїх зацікавлених читачів й сприятимуть приверненню уваги до проблем тих, хто постраждав під час збройного конфлікту на території України, пошуку політико-правових механізмів вирішення правових колізій і задоволення соціальних запитів.

Організаційний комітет конференції

ЧИ НЕ ЧАС СТВОРИТИ «УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕГІОН»?

Олексій Ховпун

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Постановка проблеми. Декілька років в Україні триває збройний конфлікт, який зумовив появу значної кількості осіб, що постраждали від цього лиха. При цьому чимало з тих, хто брав участь у цьому конфлікті, повернувшись додому, опиняються у психологічно складному стані через неможливість соціального пристосування. Держава не зважає на те, що вони не можуть сприйняти мирне життя і відчують своєрідну залежність від активних військових дій. Відтак видається доцільним об'єднати таких осіб в одну суспільно активну групу.

Мета – розглянути міжнародний досвід та потребу для України створення приватної військової компанії як об'єднання осіб, що брали участь у збройному конфлікті та стали професіоналами військової справи.

Основні результати. Сьогодні у світі сформовано безліч незалежних військових компаній, незалежних від держави. Такі приватні військові компанії – це комерційні організації, що надають специфічні послуги, пов'язані з участю у військових діях, охороною спеціальних об'єктів, збором розвідувальної інформації, підготовкою військових кадрів тощо. Ці компанії виконують чимало державних замовлень, як на території країни, де вони зареєстровані та перебувають, так і за її межами.

Співробітниками приватних військових компаній здебільшого є військові та особи, що брали участь у військових конфліктах. Адже таким особам складно змінити звички, набуті під час участі у бойових діях.

Дільність приватних військових компаній врегульована відповідним законодавством. Це дає змогу їм розвиватись та пропонувати

велику кількість робочих місць. Наразі особи, що мають військовий досвід, не шукають собі нової роботи, бо таких фахівців знаходять самі компанії та надають їм можливість працювати у них. Діяльність приватних військових формувань у зонах збройних конфліктів також унормована «Документом Монтре» (2008 р.), розробленим низкою країн під егідою Міжнародного Комітете Червоного Хреста [1]. Хоча в нормах Женевських конвенцій 1949 р. і додаткових протоколах до них містились заборони діяльності утворень військових найманців [2].

Гарним прикладом використання бойового досвіду колишніх військових може слугувати «Французький Іноземний Легіон». Це військове формування утворене 1831 р. і зараз воно входить до складу Військових сил Франції. Служити у легіоні жуть не лише громадяни Франції, а й будь-які іноземці, що пройшли відбір. Привілеями цього формування можна вважати: гарні заробітні плати, одну з найкращих військових підготовок в світі, найкраще військове спорядження, соціальні гарантії та можливість отримання громадянства Франції. Уряд країни забезпечує легіон великою кількістю контрактів, які можуть виконати лише військові найвищого рівня [3]. Зауважимо, що у «Французькому Іноземному Легіоні» проходять службу й українці.

Досвід приватних військових формувань може бути використаний в Україні. Створення «Українського Легіону» дало б змогу об'єднати осіб, що повернулись із зони АТО або були професійними військовослужбовцями, а після виходу на пенсію виявились непотрібними своїй державі та соціально незахищеними. Робота у приватній військовій компанії допомогла б вирішити соціальні потреби та забезпечила б гідне життя для цієї групи людей. Поява «Українського Легіону» також вирішила б питання з соціальною реабілітацією осіб, що повернулись з зони АТО і не можуть знайти собі місце в мирному житті.

Держава, сформувавши «Український Легіон», отримала б професійну армію, яка функціонує за рахунок приватних контрактів та за потреби стала б на захист України. Можливо, створення «Українського Легіону» сприяло б швидшому завершенню військового конфлікту на сході України.

Чинне законодавство України не дає змоги створити «приватну армію». Необхідно внести зміни в законодавство та дати можливість створення таких компаній. Україна надто довго прямує до формування повноцінної контрактної армії. В умовах тривалого збройного конфлікту на сході України видається доцільним створити таку організацію саме зараз.

Висновки. Необхідно якнайшвидше внести зміни в законодавство України, які б уможливили створення «Українського Легіону». Така законодавча новація дасть можливість посилити військовий потенціал України, а також розв'язати багато соціальних питань, що виникли у сім'ях учасників бойових дій.

Список використаних джерел

1. Документ Монтрё о соответствующих международно-правовых обязательствах и передовых практических методах государств, касающихся функционирования частных военных и охранных компаний в период вооруженного конфликта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/montreau.pdf>
2. Скрильник О. О. Тенденції запобігання поширенню найманства на території країн СНД / О. О. Скрильник // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13sootks.pdf>
3. Légion étrangère [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legion-etrangere.com>

МУНІЦИПАЛЬНІ СЛУЖБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ В ЗОНІ АТО

Олександр Батанов

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

Права людини сьогодні є однією з ключових проблем конституційної теорії та практики, актуальність яких стрімко зростає не лише з філософсько-гуманістичної точки зору або в контексті глобалізації, в аспекті сутності та явища публічної влади або принципів модернізації політичної та правової систем суспільства, проведення соціальної, господарсько-економічної та духовно-культурної політики, а й боротьби з екологічними загрозами та злочинністю, проведенням антитерористичних операцій та захистом людини в умовах зовнішньої військової агресії тощо.

Для сучасної України ці питання набувають особливої актуальності. Адже територія Автономної Республіки Крим окупована Російською Федерацією. В Донецькій та Луганській областях тривають бойові дії. Гинуть мирні громадяни та військові, а російські окупанти та терористи вдаються до збройних провокацій та масштабних військових акцій.

У таких умовах, питання соціальної адаптації громадян, які постраждали або вимушено залишили своє постійне місце проживання, роботу, майно внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних із збройною агресією з боку Російської Федерації та проведенням антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, залишились без засобів існування, надання таким громадянам державної підтримки і допомоги

у розселенні та забезпеченні тимчасовим житлом, працевлаштуванні та вирішення інших соціально-економічних питань є надзвичайно актуальним і потребує невідкладного врегулювання з використанням усіх можливих механізмів.

Основним нормативно-правовим актом, який врегульовує статус внутрішньо переміщених осіб, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., необхідність прийняття якого була зумовлена нагальною проблемою щодо забезпечення реалізації гарантованих Конституцією прав і свобод громадян України, що стали внутрішньо переміщеними особами внаслідок окупації частини території нашої країни та проведення антитерористичної операції. Закон спрямований на вирішення першочергових питань з обліку та життєзабезпечення внутрішньо переміщених осіб та членів їх сімей у нових умовах проживання, спрощення порядку тимчасової реєстрації вимушених переселенців, містить норми щодо удосконалення порядку та скорочення граничних строків розгляду заяв про оформлення, переоформлення, продовження соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам, забезпечення їх соціальними та медичними послугами.

Деякі особливості забезпечення правового статусу, прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб врегульовані законами «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., «Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України» від 19 червня 2014 р., «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24 грудня 2015 р., «Про

встановлення додаткових гарантій щодо захисту прав громадян, які проживають на територіях проведення антитерористичної операції, та обмеження відповідальності підприємств – виконавців/виробників житлово-комунальних послуг у разі несвоєчасного здійснення платежів за спожиті енергетичні ресурси» від 13 січня 2015 р.

Втім, попри позитивний потенціал даних законодавчих актів та їх роль у врегулюванні складних проблем, пов'язаних з реалізацією та захистом прав людини в умовах фактичного військового стану, обумовленого збройною агресією з боку Російської Федерації, на думку багатьох експертів, їх положення носять подекуди декларативний характер, не передбачають адекватних ефективних механізмів надання допомоги та захисту державою прав і законних інтересів вимушених переселенців, містять положення, які не відповідають конституційним принципам гарантій прав громадян тощо.

В цих умовах особливо актуалізується питання щодо утворення додаткових каналів реалізації та механізмів захисту прав людини, одним з найефективніших з яких є інститут місцевого самоврядування та обумовлені його сутністю, завданнями та функціями муніципальні засоби забезпечення прав людини за місцем проживання. Саме місцеве самоврядування фіксує в собі політичні, економічні, духовно-моральні цінності та соціальні досягнення людства у будь-якій галузі суспільного розвитку. Також на цьому рівні реалізації публічної влади відбувається діалектичне поєднання волі законодавця з конкретними інтересами територіальних громад, які стають не лише первинним суб'єктом локальних конституційно-правових відносин, а й основним суб'єктом адміністративно-правових та господарсько-економічних відносин, що є однією з характерних рис місцевого самоврядування. При цьому, на локальному рівні у межах територіальних громад не лише реалізується, а й гарантується переважна більшість прав людини.

Як зазначається у Рекомендації Конгресу місцевих і регіональних влад Європи 280 (2010) про роль місцевих і регіональних органів влади в дотриманні прав людини від 19 жовтня 2011 р., демократія і права людини є взаємозалежними, причому демократія, в тому числі на місцевому та регіональному рівні, не може існувати без безумовного дотримання прав людини. У цьому ж документі закріплено, що, по-перше, місцеві і регіональні органи влади повинні виконувати ті обов'язки, пов'язані з правами людини, які випливають з міжнародних зобов'язань держав-членів, при цьому тільки в рамках своїх місцевих/регіональних повноважень; по-друге, місцеві та регіональні органи влади є не тільки представниками центрального уряду – вони забезпечують права людини одночасно з тим, як вони здійснюють місцеве самоврядування; по-третє, ефективне управління є таким управлінням, яке засноване на дотриманні прав, при цьому виконання обов'язків, пов'язаних з правами людини, є тим викликом, подолання якого може зміцнити демократію на місцевому рівні; по-четверте, необхідно забезпечувати, щоб місцевим і регіональним органам влади виділялися такі фінансові ресурси, рівень яких дозволить цим органам влади належним чином дотримуватися прав людини і при цьому розглядати і розвивати свою власну діяльність для дотримання цих прав; по-п'яте, необхідно залучати представників місцевих і регіональних органів влади до підготовки національних стратегій, політики та індикаторів в галузі прав людини для того, щоб використовувати їх внесок і прагнути усвідомлення ними відповідальності щодо дотримання прав людини; по-шосте, необхідно заохочувати місцеві і регіональні органи влади до того, щоб сприяти дотриманню прав людини через ініціативи просвітницького характеру, а також завдяки здійсненню місцевих і регіональних планів дій; по-сьоме, необхідно сприяти створенню незалежних механізмів розгляду

скарг на місцевому та регіональному рівні, і, зокрема, створювати незалежні органи, такі як місцеві чи регіональні омбудсмени або уповноважені, здатні знайти відповіді в тих випадках, коли права людини повною мірою не дотримуються, зокрема, при наданні публічних послуг на місцевому рівні тощо.

У цьому контексті особливого інтересу та значення набуває конституційно-правовий інститут народного захисника, або омбудсмана, який успішно функціонує в багатьох країнах світу. Так, відповідно до визначення, яке запропонувала Міжнародна асоціація юристів, омбудсман – це служба, передбачена конституцією чи актом законодавчої влади і очолювана незалежною публічною посадовою особою високого рангу, котра відповідальна перед законодавчим органом, отримує скарги від потерпілих осіб на державні органи, службовців, наймачів або діє за своєю ініціативою і яка уповноважена проводити розслідування, рекомендувати дії, що коригують, та подавати доповіді. На сьогоднішній день у багатьох державах інститут омбудсмана є невід’ємною частиною юридичної системи, який виражає точку зору громадянського суспільства та доводить її до відома виконавчих та законодавчих органів.

Як показує світовий досвід, загальнодержавний омбудсман як одна особа не завжди здатен охопити своєю діяльністю всі сфери та рівні державного та місцевого життя, в яких порушуються (можуть порушуватися) права окремої особи. Тому у деяких країнах світу передбачені посади представників загальнонаціональних омбудсманів на місцях, у зв’язку з чим особливий інтерес викликає інститут регіонального та місцевого уповноваженого з прав територіальних громад.

Прикладами функціонування першого роду інститутів є Італія, де у відповідності з обласними законами № 8 та № 17 1974 р. запроваджено

пост громадського захисника у Тоскані та Лікурії, а у відповідності з Законом про устрій місцевої автономії 1990 р. взагалі в кожній політико-територіальній одиниці обов'язково запроваджується інститут омбудсмана – громадського захисника (*difensore civico*), а також ФРН, де у землі Рейнланд-Пфальц з 1974 р. діє Повірений громадян, який підпорядковується Зборам цієї землі.

Щодо утворення інституту місцевих омбудсманів, цікавим є досвід Цюриха (Швейцарія), де з 1971 р. діє муніципальний закон міста, яким і запроваджено такий інститут. Тут уповноважений обирається Муніципальною радою (законодавчий орган міста) на чотири роки та може бути переобраним. Він є повністю незалежним від Муніципальної ради та виконавчого органу міської влади. Омбудсман повністю зайнятий виконанням своїх обов'язків, які несумісні з ніякою іншою роботою та діяльністю, якщо на це немає спеціального дозволу президії ради. Доступ до нього безпосередній, без будь-якого посередництва з боку фізичних чи юридичних осіб. Єдина умова – проблеми з будь-яким органом адміністрації міста Цюриха. Доступ до уповноваженого мають навіть іноземці, які проживають за кордоном, але у них виникли такі проблеми. До нього можуть звертатися чиновники, у тому числі – з внутрішніх питань державної служби. Скарга може бути як у письмовому виді, так і усною, яка супроводжується свідченнями омбудсману, що тягне порушення справи та розслідування. Доказування наявності прямого інтересу по справі не є обов'язковим; можна навіть клопотати про втручання омбудсмана «просто на підставі присутності ознак адміністративного порушення»; в таких випадках омбудсман залишає за собою право відхилити скаргу, якщо вона недостатньо підкріплена громадським інтересом. Він «пояснює громадянину його дії у випадку ускладнень, оказує коректуючи впливи та в корні запобігає виникненню

конфліктів». По суті, основна місія Цюріхського омбудсмана – «посередництво між громадянином та адміністрацією». Він позбавлений будь-яких каральних або звинувачувальних повноважень перед судом, а також права на виправлення адміністративних актів або навіть на дії за власною ініціативою. Його інструмент – доповіді депутатам міської ради. Після цього їх розглядає контрольна комісія, і вони стають надбанням преси та городян. Слід відзначити, що омбудсман втручається лише в справи, щодо яких ще не винесене остаточне адміністративне рішення. Якщо скарга відповідає цієї вимозі та прийнята до розгляду, омбудсман в ході перевірки вправі вимагати від даного органу адміністрації повного сприяння. Йому ні в якому разі не може бути відмовлено у свідченнях або у доступі до документів «з міркувань секретності». Результати перевірки відображаються у доповіді, яка містить рекомендації, які висуває омбудсман та розсилаються заявнику, «винуватому» чиновнику та його вищестоящому начальнику. Також відзначимо, що діяльність уповноваженого обмежена вимогою про те, що скаргником вичерпані судові та адміністративні заходи.

Заслуговує на увагу досвід функціонування місцевих омбудсманів в США. Так, в Атланті (Джорджія) на основі Хартії міста з 1974 р. діє Бюро омбудсмана, кандидатура якого пропонується мером та затверджується міською радою; в Детройті (Мічиган) з 1973 р. працює омбудсман, який обирається двома третинами голосів міської ради на строк десять років; в Лексінгтоні (Кентуккі) діє Бюро громадського захисника. В деяких містах та графствах США місцевий омбудсман знаходиться в дуже тісному зв'язку з мером або в цілому з органом виконавчої влади (внаслідок порядку його призначення, режиму роботи тощо): так, в місті Чесапек (Вірджія) є помічник міського управляючого, який займає одночасно посаду омбудсмана; в Ері (Пенсільванія) діє

омбудсман з апаратом у 20 співробітників, який підпорядковується меру; у Гонолулу (Гавайї) міська та окружна хартія 1959 р. передбачає формування при мері Бюро з інформації та скарг; у графстві Джексон (Міссурі) функціонує Комісія з міжособистісних відносин та скаргах громадян у складі 8 членів, які призначаються окружним органом виконавчої влади. Голова Комісії фактично є омбудсманом; міська хартія Омахи (Небраска) передбачає утворення при мері бюро з скарг платників податків для роботи у сфері оподаткування.

Заслуговує на увагу досвід Іспанії, в якій регіональні нормативні акти андалузької, баскської, каталонської і галісійської автономії (Закон парламенту Андалузії № 9 від 1983 р. «Про Захисника андалузького народу», ст. 15 баскського Статуту, ст. 35 каталонського Статуту, ст. 14 Статуту Галісії) передбачають утворення інститутів, аналогічних загальнодержавному Народному захиснику. Так, ст. 35 Статуту Каталонії говорить: «Без збитку для інституту, передбаченого ст. 54 Конституції, та взаємодіючи з ним, парламент може призначати уповноваженого з прав людини для захисту основних прав і свобод громадян, з цією метою він може здійснювати нагляд за діяльністю уряду автономії». Дана норма націлює регіонального уповноваженого на здійснення нагляду за діями адміністрації автономії з метою захисту прав і свобод громадян, слідуючи загальнодержавному зразку. При цьому відкрито визнається взаємодія між двома інститутами. Рівним чином, в середовищі муніципальної адміністрації в різних територіальних одиницях висуваються напівофіційні проекти запровадження муніципального омбудсмана.

Посаду регіонального омбудсмана було запроваджено і в Австрійській землі Тіроль, правовий статус котрого визначається Конституційним законом землі Тіроль. Зокрема, в цьому законі зазначається, що Народний адвокат землі (омбудсман) обирається

строком на шість років за пропозицією президента ландтага (законодавчого органу), ним може бути тільки особа, яка наділена відповідними особистими і професійними якостями і він не може входити у склад федерального уряду землі чи загального представницького органу. Цікавим є досвід обрання омбудсмана ще однієї з земель Австрії – Форарльберг, де у відповідності із законом «Про адвоката землі» (омбудсмана), виборам омбудсмана повинен передувати публічний конкурс на заміщення цієї посади, повідомлення про який публікується у офіційному віснику землі Форарльберг і в щоденних газетах, видавництво яких знаходиться у Форарльберзі.

В Голландії такі «омбудс-інститути» розглядають як скарги на поліцію, органи місцевого самоврядування, психіатричні лікувальні заклади, установи страхування здоров'я тощо, так і на будь-які інші скарги «незалежно від ступеню їх неформальності». Підставою скарги може бути не тільки «порушення права», але й «неналежне поводження». «Омбудс-інститути» не обмежуються індивідуальними скаргами; вони можуть виступати «вихідним пунктом» дослідження групових скарг. І хоча фактично задовольняються лише 2–3 % заяв, авторитет таких місцевих структур досить великий. Популярність цих «неформальних» інститутів, які функціонують паралельно з офіціальними адміністративними процедурами, зумовлена їх доступністю та повною відсутністю бюрократичної заформалізованості, їх діяльність сприяє «вибуховому» росту адміністративного прецедентного права.

Таким чином, ми бачимо, що світова практика йде шляхом локалізації та муніципалізації інституту омбудсмана. Це робиться для того, щоб даний інститут мав можливість в повну силу, миттєво реалізувати свої контрольні-наглядові функції у випадку порушення прав людини, у тому числі й у першу чергу в рамках територіальних

громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування. Цей аспект набуває особливого значення з точки зору соціалізації громадян, які постраждали або вимушено залишили своє постійне місце проживання, роботу, майно внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних із збройною агресією з боку Російської Федерації та проведенням антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях та, внаслідок чого, стали тимчасовими або постійними членами інших територіальних громад.

Варто зазначити й те, що світовий досвід свідчить не лише про можливість територіальної, а й галузевої та функціональної диференціації інституту омбудсмана, у тому числі й в контексті правового захисту мігрантів та внутрішньо переміщених осіб, їх соціальної підтримки, реабілітації та адаптації. Як зазначено у «Керівних принципах з питань переміщених усередині країни осіб» 1998 р., державам слід забезпечувати ефективні і належні позасудові механізми розгляду скарг, які є частиною загальної державної системи правового захисту в разі порушень прав людини. Таким механізмом захисту прав людини у всьому світі став інститут спеціалізованого омбудсмана, котрий називають ще організаційною гарантією прав і свобод громадян. Загальноприйнятим є критерій виділення профільної спеціалізації омбудсмана для реалізації і захисту прав найбільш «вразливої» категорії осіб, до якої відносяться й внутрішньо переміщені особи. Тому інститут омбудсмана з питань міграції може стати координуючим центром міжвідомчих зусиль у сфері забезпечення і захисту прав внутрішньо переміщених осіб, додатковим субсидіарним органом у сфері захисту їх прав.

Як свідчить зарубіжний досвід, омбудсман з питань міграції виконує такі функції, як: контрольна-наглядова (здійснення

незалежного контролю за дотриманням прав людини-мігранта органами влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами); кореляційна (або функція поновлення порушених прав) – виправлення допущеної стосовно людини-мігранта несправедливості та відновлення його прав і законних інтересів; моніторингу – аналіз ситуації із дотриманням прав мігрантів й їх доступу до систем соціального і правового захисту; експертно-аналітична – експертна оцінка чинного міграційного законодавства та проектів нових документів, регулюючих питання міграції, з точки зору дотримання міжнародних стандартів у сфері прав мігрантів та членів їх сімей, лобювання заходів та рекомендацій щодо удосконалення міграційного законодавства; координаційна – мобілізація зусиль органів влади та суспільства у вирішенні проблем реалізації міграційної політики, виробленні методів та стратегій соціальної інтеграції і адаптації та забезпеченні прав мігрантів; превентивна розвиток міжкультурного та міжетнічного діалогу з метою недопущення проявів насильницького нетерпіння, дискримінації та ксенофобії; інформаційно-роз'яснювальна (або просвітницько-виховна) – інформування мігрантів про їхні права та механізми правового захисту, міжнародних стандартів у сфері міграції, особливостей інтеграційної політики та законодавства України тощо.

На наш погляд, запровадження інституту спеціалізованих (насамперед, муніципальних та міграційних) омбудсманів дозволило б ліквідувати існуючі прогалини у сфері функціонування механізмів захисту прав людини, у тому числі й насамперед громадян, які постраждали або вимушено залишили своє постійне місце проживання, роботу, майно внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних із збройною

агресією з боку Російської Федерації та проведенням антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях.

Це стало б важливим кроком у розвитку демократичних процесів, спрямованих на зміцнення системи місцевого самоврядування та державного управління на місцях, захист особи – члена територіальної громади, посилення гарантій реалізації муніципальних прав людини, сприяло б покращенню управління територіями та гуманізації відносин «особа – орган місцевого самоврядування – держава», що, з одного боку, безумовно мало б позитивний вплив на ефективне здійснення публічних функцій на місцях та надання муніципальних послуг, а, по-друге, не лише доповнило б існуючу систему гарантій прав громадян, але і стало б новим органом, який забезпечує жителям – членам територіальних громад ще один правозахисний канал у випадках порушення або обмеження їх прав.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК АНТИСОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

*Вікторія Варушечкіна,
Руслан Школьнік*

Університет державної фіскальної служби України

Останнім часом все частіше випуски новин починаються з повідомлень про терористичні акти. Тероризм являє собою одне з найбільш небезпечних і складних явищ сучасності, яке набуває все більш загрозливих масштабів в усьому світі, що обумовлює необхідність настільки ж активної протидії йому, а це в свою чергу передбачає його інтенсивне вивчення. Тероризм – як глобальна проблема потребує постійної уваги і тому представляє широке поле для досліджень з подальшим їх практичним застосуванням.

Тероризм є багатооб'єктним, складним поняттям та відмічається існування від 100 до 400 визначень цього терміну хоча жодне з яких не вважається загальноприйнятим і при його вивченні потрібен системний підхід.

Тероризм, здебільшого, розцінюється як «багатопланове та структурно неоднорідне соціальне явище, яке має соціальну обумовленість, соціальні закономірності розвитку та здійснює негативний вплив на різні соціальні процеси» [1, с. 146]. Тероризм розцінюється і як негативне соціальне явище процесу глобалізації, цей соціальний феномен повинен бути досліджений у контексті філософського розуміння феномена права.

Це соціальне явище тісно переплітається з організованою злочинністю і становить джерело підвищеної суспільної небезпеки,

впливає на стан громадської безпеки та створює соціальну напругу в суспільстві. На думку В. С. Канціра «термін «тероризм» становить поліфункціональну категорію. Розкрити її змістове наповнення можна лише апелюючи до інтегральної концепції праворозуміння та враховуючи специфіку конкретно-історичних парадигм моралі та світогляду» [2, с. 6].

Соціально-правову сутність тероризму як явища, яке охоплює собою ідеологію, організаційну структуру і суспільно небезпечну діяльність, що полягає у вчиненні чи погрозі вчинення терористичних кримінальних правопорушень, спрямованих на залякування населення і вчинених з метою здійснення впливу на прийняття рішень органами державної влади або міжнародними організаціями, сприймають і основні державні інституції, в обов'язки яких входить боротьба з цим негативним соціально небезпечним явищем.

Виділяють сім ознак тероризму: 1) тероризм – насильницький спосіб ведення боротьби, силова боротьба, що використовує загрозу використання насильства до цивільних об'єктів, створення атмосфери страху, паніки, жаху більш широкого кола осіб і поєднаним разом із цим вимогою вчинення або утримання від вчинення певних діянь; 2) наявність жертви-посередника – безпосередні жертви, які фактично виступають поза конфліктом терористів та безпосередніх суб'єктів впливу; 3) наявність складного механізму висунення вимог; 4) символічність об'єкта терористичного акту; 5) поліспрямованість тероризму, його вплив на декілька різних об'єктів; 6) тероризм виступає засобом управління сучасною цивілізацією; 7) внаслідок здійснення терористичної діяльності виникає загальна атмосфера занепокоєності.

У будь-якому випадку вбачається зв'язок тероризму з насильством (розцінюється як різновид насильства, форма політичного

насильства, феномен насильства, тощо). Попри відсутність в науці універсального поняття, насильство тлумачиться як «застосування фізичної сили до когось-небудь; для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось [3, с. 184]. Його значення може поширюватись і на загрозу завдання такої шкоди, а також на психологічну і на фізичну шкоду. Насильство можна визначати, включаючи в це поняття і нищення власності.

Способи застосування насильства є різними. Однак, слід відзначити, що при важливості цієї ознаки, її вирішальності для розуміння тероризму, насильство не являється самоціллю останнього, а лише засобом досягнення терористичної мети. Саме по собі насильство, навіть організоване, свідчить про вчинення інших протиправних діянь. Для насильства як ознаки тероризму, властиві: публічний характер (широкий розголос); загальнонебезпечний спосіб використання (погрози застосування) відносно індивідуально невизначеного кола осіб, об'єктів; створення обстановки хаосу, страху, громадської небезпеки; вимога вчинити певні дії, прийняти рішення чи утриматись від них (які мають суспільний резонанс). Тобто, це – насильство заради тієї чи іншої переорієнтації в суспільстві.

На вітчизняному законодавчому рівні тероризм розглядається як суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом») [4]. Тобто, це юридично значима діяльність (під «діяльністю», зазвичай, розуміється процес взаємодії особи з навколишнім світом, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої

мети, яка виникла внаслідок появи потреби [5]), що контролюється свідомістю людини (має вольовий характер) і яка заборонена законом. Із інших визначень цього закону (терористичного акту, технологічного тероризму, терористичної діяльності) вбачається, що будь-яке діяння, пов'язане із тероризмом, розцінюється як злочинне, що підтверджується і приписами КК України, і відповідними міжнародними актами у цій сфері [6, 7, 8].

При цьому звертаємо увагу те, що тероризм оцінюється законодавцем як суспільно небезпечна діяльність, а міжнародний тероризм – як суспільно небезпечні насильницькі діяння.

Насамкінець слід зазначити, що виникнення кримінальних процесуальних правовідносин напряду пов'язане із вчиненням кримінального правопорушення, тобто із здійсненням такої суспільно небезпечної діяльності, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. І хоча у такому законодавчому визначенні відсутня чітка вказівка на мету суспільно небезпечної діяльності, важливим для розуміння тероризму і злочинів, пов'язаних з ним, є, на нашу думку, поєднання: 1) застосування насильства (загрози насильства); 2) способів застосування насильства (захоплення заручників, підпали, убивства, тортури, залякування населення тощо); 3) мети такої діяльності (політичної, ідеологічної, релігійної).

Таким чином, будь-яка суспільно небезпечна насильницька діяльність, вчинена одним (декількома) із зазначених способів для досягнення окресленої мети, спонукає до виникнення кримінальних

процесуальних відносин, пов'язаних з тероризмом, і апріорі є одним із об'єктів, на розслідування яких такі відносини спрямовані.

Список використаних джерел

1. Леонов Б. Д. Тероризм як об'єкт комплексного дослідження: наукова значущість комплексного підходу / Б. Д. Леонов // Інформація і право. – 2012. – № 1(4). – С. 146-150.

2. Канцір В. С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеню докт. юрид. наук: спец.: 12.00.12 «Філософія права» / В. С. Канцір. – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2011. – 34 с.

3. Словник української мови: в 11 томах. – Том 5. – 1974. – С. 184.

4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638–IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 25. – Ст. 180.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: [2-е вид.] / голов. ред. В. Т. Бусел, редактори-лексикографи: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерибас, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

6. Європейська Конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 № ETSN90 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – 994_331. – Ст. 2.

7. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2002. – 995_518. – Ст. 50.

8. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – 994_712. – Ст. 27.

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ЛЮДИНИ В ЗОНІ АТО

Олег Данилюк

*Секретаріат Комітету Верховної Ради України
з питань державного будівництва, регіональної політики
та місцевого самоврядування*

Віктор Кравченко

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Брутальне порушення Російською Федерацією суверенітету та територіальної цілісності України, анексія Криму, розв'язання військового конфлікту на сході України, безперервне провокування акцій, спрямованих на порушення громадського порядку, дезорганізацію конституційних органів публічної влади і, як наслідок, вимушене проведення масштабної антитерористичної операції із залученням Збройних сил України призвели до масштабних порушень прав людини в Криму, на території Донецької та Луганської областей. Особливо кричущий стан з дотриманням фундаментальних прав і свобод людини спостерігається в зоні проведення АТО. Так, як зазначається в Аналітичній записці міжнародних організацій (Управління Верховного комісара з питань біженців ООН (УВКПБ ООН), Управління Верховного комісара з питань прав людини ООН (УВКПБ ООН), ЄС, Рада Європи, ОБСЄ) «Стан забезпечення прав і свобод людини у зоні проведення АТО на підконтрольних територіях Донецької та Луганської областей України», внаслідок збройного конфлікту на Донбасі порушуються фундаментальні права і свободи

громадян – право на життя, свободу, безпеку, соціальний захист, медичні послуги, освіту та працю, свободу пересування, справедливий судовий захист, а головною причиною порушення прав людини на Донбасі є збройний конфлікт та його наслідки: загроза життю людей, ушкодження та руйнування об'єктів соціальної, інженерної та транспортної інфраструктур; обмеження доступу населення до основних соціальних послуг; масове безробіття [1].

Гострий характер проблем, пов'язаних з порушенням прав людини на відповідних територіях вимагає, невідкладного формування необхідного організаційно-правового механізму захисту та поновлення прав осіб, які постраждали в зоні проведення АТО. Важливою складовою такого механізму має стати нормативна (в першу чергу – законодавча) база, яка почала розроблятися після анексії Криму вже в квітні 2014 року з прийняттям Закону України «Про забезпечення прав і свобод людини та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [2].

Закон передбачив, що Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території, зобов'язується підтримувати і забезпечувати економічні, фінансові, політичні, соціальні, інформаційні, культурні та інші зв'язки з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території. В той же час, прийняття Закону ускладнило реалізацію окремих прав громадянами України, які проживали в Криму, зокрема, права на охорону здоров'я, право розпоряджатися своєю власністю тощо.

Важливим кроком на шляху формування законодавчої основи захисту та поновлення прав людини з урахуванням сучасних реалій

стало затвердження Президентом України 25 серпня 2015 року Національної стратегії у сфері прав людини [3]. В цьому документі зазначається, що в умовах тимчасової окупації частини території України та військової агресії Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей проблема захисту прав і свобод людини постає особливо гостро. Поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної кризи, реформування державного управління тощо забезпечення прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях. При цьому акцент здійснено на таких стратегічних напрямках: забезпечення права на життя; протидія катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; забезпечення права на свободу та особисту недоторканість; забезпечення права на справедливий суд; забезпечення свободи думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації та вільного розвитку особистості; забезпечення свободи мирних зібрань та об'єднань тощо.

Незважаючи на певне позитивне значення Стратегія не вирішила (та й не могла вирішити) проблему формування законодавчої основи механізму захисту прав осіб, які постраждали в зоні АТО, що обумовило потребу у розробці спеціального законодавчого акту. Сьогодні на розгляді у Верховній Раді України перебуває проект Закону України «Про тимчасово окуповану територію України», реєстраційний номер 3593-д [4], прийняття якого і має вирішити зазначену проблему. Так, враховуючи, що органи державної влади України фактично не мають жодного дієвого механізму захисту прав людини окупованій території від систематичних брутальних порушень з боку окупантів та їх приспівників в законопроекті

запропоновано залучити у якості представника інтересів нашої держави та громадян України на тимчасово окупованій території державу-покровительку з числа нейтральних країн, що дасть змогу застосовувати встановлені чотирма Женевськими конвенціями «Про захист жертв війни» механізми захисту прав громадян. Такий підхід дозволить покращити ситуацію з дотриманням прав і свобод громадян, постраждалих від російської агресії (наприклад, щодо визначення підсудності справ, режим управління територіями після звільнення тощо), проте законопроект містить у собі і низку положень, що можуть сприяти обмеженню прав і свободи осіб. Це, зокрема, стосується положень щодо:

- встановлення у законопроекті статусу АР Крим тотожного до статусу Донецької та Луганської областей з усіма наслідками такого порівняння, що в умовах невизнання жодною з держав своєї відповідальності за території Донбасу призведе до відсутності гарантій та механізмів захисту прав мешканців цих територій;

- відмови від соціального забезпечення жителів Донецької та Луганської областей (на відміну від Криму відповідальність за ті території РФ не визнала, а тому фактично, людям платити жодні соціальні виплати не буде жодна офіційно визнана держава);

- повна продовольча і енергетична блокада окупованих територій;

- обмеження свободи пересування осіб, товарів не тільки під час, а й після окупації;

- обмеження права осіб на участь у виборах усіх рівнів протягом тривалого строку (від 3 років і більше) тощо.

Зазначені обставини свідчать про необхідність суттєвого доопрацювання законопроекту.

Список використаних джерел

1. Стан забезпечення прав і свобод людини у зоні проведення АТО на підконтрольних територіях Донецької та Луганської областей України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [niss.gov.ua/content/articles/files/AZ-Prava-ta-svobodi-ATO-ea8ca.pdf/](http://niss.gov.ua/content/articles/files/AZ-Prava-ta-svobodi-ATO-ea8ca.pdf)
2. Закону України «Про забезпечення прав і свобод людини та правовий режим на тимчасово окупованій території України» // ВВР. - 2014. - № 26. - Ст. 892.
3. Указ Президента України № 501/2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини» від 25 серпня 2015 року // Урядовий кур'єр від 02.09.2015 - № 160.
4. Закон України «Про тимчасово окуповану територію України». Доопр. проект. Реєстр. № 3593-д від 19.07.2016 р., внесений народними депутатами України О. Сироїд, С. Семенченком, Є. Соколовим, І. Подоляк, Т. Остріковою, Л. Зубачем, Л. Підлісецьким та іншими [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=59833

УКРАЇНА ЯК УЧАСНИК ПРОТИДІЇ МІЖНАРОДНОМУ ТЕРОРИЗМУ

Галина Дідківська

Університет Державної фіскальної служби України

Міжнародний тероризм – здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов’язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров’ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об’єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї [1].

До Другої світової війни світове співтовариство досить пасивно ставилося до проблеми боротьби з тероризмом. Хіба що у 1934 р., після вбивства міністра закордонних справ Франції Луї Варту та короля Югославії Олександра I, питання про об’єднання зусиль було винесено на розгляд органів Ліги Націй. 16 листопада 1937 р. держави – члени Ліги Націй підписали у Женеві дві конвенції: «Про попередження і покарання тероризму» та «Про створення міжнародного кримінального суду» [2].

Україна бере активну участь у всіх напрямках діяльності ООН, найважливішими з яких є підтримання міжнародного миру та безпеки та зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах, розвиток

співробітництва у вирішенні проблем соціально-економічного та гуманітарного характеру, забезпечення прав людини.

Україна надає особливого значення діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Починаючи з липня 1992 р. Україна виступає активним контрибутором військових підрозділів та персоналу до операцій ООН з підтримання миру (ОПМ). Станом на березень 2013 року 538 військовослужбовців ЗСУ та співробітників органів внутрішніх справ України брали участь у 7-ми ОПМ ООН: у ДРК, на Кіпрі, у Косово, Кот д'Івуарі, Ліберії, Судані та Південному Судані. За цим показником Україна посідає 5-е місце серед країн Європи [3].

Активну зовнішню політику у сфері юстиції, свободи та безпеки Україна проводить з Європейським Союзом. Одним із позитивних результатів налагодження співробітництва України з ЄС у галузі протидії злочинності є підписання 4 грудня 2009 р. Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом (Європол) про стратегічне співробітництво [4]. Першочергово підписання цієї Угоди між Україною та Європол викликане необхідністю посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби зі злочинністю. Так, метою Угоди було посилення співробітництва країн-членів Європейського Союзу з Україною через Європол у сфері запобігання, виявлення, припинення та розслідування найнебезпечніших транснаціональних злочинів, а саме: незаконний обіг наркотиків; злочини, пов'язані з ядерними та радіоактивними речовинами; нелегальна контрабанда іммігрантів; торгівля людьми; злочини, пов'язані з автотранспортними засобами; підробка грошових знаків та інших платіжних засобів; нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням грошей.

В умовах глобалізації міжнародних відносин боротьба з тероризмом тільки в національних рамках виявляється малоефек-

тивною. Потрібні об'єднані зусилля держав на парламентському, урядовому та суспільному рівнях. Експерти визнали як одну з провідних політику НАТО в боротьбі із сучасним тероризмом, основні напрями якої були започатковані на Паризькому саміті в листопаді 2002 року, а також висловили своє переконання, що Стамбульський саміт, який проходить під гаслом «Проектуючи стабільність», виробить перспективні та відповідальні напрями діяльності НАТО у боротьбі з цією глобальною небезпекою. Особливу увагу, міжнародне суспільство, приділяє важливості для України співпраці в рамках Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП), програми «Партнерство заради миру» та повного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань у боротьбі з тероризмом. Експерти також відзначають, що нашій країні необхідно активніше долучатися до участі в усіх структурах, створюваних НАТО для боротьби з тероризмом, що стане важливим елементом набуття повного членства України в Північноатлантичному альянсі [5].

Список використаних джерел

1. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15087/>
2. Див.: [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib-net.com/content/9314_Shlyahi_protidii_terorizmu.html
3. Див.: [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nato.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations>
4. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво від 4 груд. 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portal.rada.gov.ua>.
5. Див.: [[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soskin.info/news/767.html>

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО

Богдан Калиновський

Національної академії внутрішніх справ

Події на сході України протягом останніх трьох років поставили на порядок денний ряд актуальних питань, на які державі слід дати конкретні відповіді. Одним із таких питань є юридичне визначення подій, які відбуваються в Україні. У цьому аспекті важливо дотримуватись норм як міжнародного права, так і національного. Саме тому є складність у визначення подій на сході України як війни і відповідно оголошення військового стану.

Вивчення документів та фактів показує, що існує багато таємної інформації, що ускладнює процес об'єктивного опрацювання питання. Не достатньо аргументовано в правовій площині є віднесення учасників антитерористичної операції до категорії учасників бойових дій, що дає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Крім того створено спеціальну Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної організації (Постанова КМУ від 11.08.14 р.), на яку покладено завдання соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Переконаний, що законодавство України у сфері захисту прав учасників АТО має бути системно змінена. Основою системи захисту має бути принцип справедливості та пропорційності. Саме врахування цих засад забезпечить сприйняття і підтримку громадянських суспільством надання благ і пільг для учасників

АТО. Потребують доопрацювання як підстави отримання статусу АТО, так і система пільг та преференцій для такої категорії громадян України та членів їх сімей. Пропорційний підхід стосується як часу перебування в зоні АТО, місця розташування підрозділу і реальної участі у військових діях, ряд додаткових характеристик, які мають впливати на величину державної підтримки. Особлива увага має бути приділена психологічному статусу учасників АТО, саме ця проблема замовчується і має найбільшу латентність.

Важливим питанням соціального захисту учасників АТО є відсутність прозорого і ефективного механізму вирішення житлових проблем військовослужбовців-учасників АТО. Вважаю, що всі питання надання житла військовослужбовцям мають відбуватись прозоро, за участі представників громадянського суспільства та максимально-можливої відкритості і прозорості.

Окремої уваги потребує питання пільгового забезпечення учасників АТО та членів їх сімей, особливо гостро стоїть це питання на місцевому рівні, коли компенсуватись вони повинні з місцевих бюджетів. Тому потребує доопрацювання система компенсаторів надання пільг, зокрема перевізникам та комунальникам. Непрозора система пільг не тільки загострює проблему їх соціального захисту, а й породжує соціальне невдоволення. За останні 3 роки призвано понад 300 тис. громадян і відповідно кількість учасників АТО складає вже сотні тисяч, і цей процес триває. Тому пропонуємо на законодавчому рівні закріпити пільги для учасників АТО і максимально передбачити саме грошовий компенсатор. Для цього необхідно здійснити повний аудит наявної системи пільг і компенсацій військовослужбовцям, які беруть участь у бойових діях.

СТАН ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ТА В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Олександр Кравченко

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Україна зазнає комплексного тиску з боку Російської Федерації, який включає керовані з єдиного центру політичні, економічні, енергетичні, інформаційні, військові та розвідувально-підривні заходи. Цілями цього тиску у стратегічному вимірі є блокування європейської інтеграції України, виснаження її військових та економічних ресурсів, дестабілізація суспільно-політичної ситуації, підрив основ громадянського миру в Україні та намагання на цій основі підпорядкувати політику Української держави інтересам керівництва Російської Федерації.

За даними журналу Форбс, на 1 грудня 2014 року Україна займала 88 місце за привабливістю ведення бізнесу. В даному рейтингу Україна поступалась таким країнам, як Польща, Сербія, Туніс, проте знаходиться вище за Бразилію, Індію та Росію [1].

Воєнні дії та окупація частини територій нашої держави призвели до суттєвого скорочення кількості юридичних осіб. До початку 2014 р. їх кількість збільшувалася, за 2016 рік чисельність юридичних осіб у Донецькій обл. скоротилась на 13,6 тис., у Луганській – на 7,3 тис. од. Значна кількість їх зупинила свою діяльність, деякі переїхали в інші регіони. Внаслідок цього різко зменшилися обсяги економічної діяльності. Відбувається суттєве скорочення промислового виробництва. У Донецькій обл. порівняно з початком 2014 р. воно

скоротилося на половину, а в Луганській обл. – складало лише 13% від того обсягу, який вона мала на початок року [2]. Скорочення економічної діяльності внаслідок пошкодження підприємств, або зупинки (згорнення) їх діяльності із-за неможливості організації нормального процесу виробництва в умовах воєнних дій, негативно позначається на зайнятості, заробітній платі, рівнях доходів населення та ведення бізнесу.

Загальна кількість суб'єктів ЄДРПОУ на 1 грудня 2014 року в Донецькій області=97693 тис. од., а у Луганській області=47499 тис. од. [3]. Згідно даних Державної служби статистики України, кількість юридичних осіб на 1 грудня 2016 року в Донецькій області = 84994 тис. од., а у Луганській області = 39953 тис. од. [3]. Як бачимо внаслідок бойових дій, та тимчасової окупації території України, кількість юридичних осіб в період 2014=2016рр. в Донецькій області зменшилась на 12699 тис. од., а у Луганській області на 7546 тис. од., що негативно впливає на економіку України в цілому.

В зоні АТО відбувається згорнення діяльності малого та середнього бізнесу, за оприлюдненими даними ООН ринок покинули не менше 40 тис. малих компаній [4]. Внаслідок скорочення підприємницької діяльності звужується сфера прикладання праці і в малому бізнесі. В Донецькому регіоні зростає безробіття, рівень якого у 2014 р. становив 10,2% (за методологією МОП). Станом на 01.01.2015 р. кількість зареєстрованих безробітних складала 26,8 тис. осіб. при кількості вакансій 1,1 тис. [4].

Частина громадян України, що проживали або були зареєстровані на території АР Крим і побажали зберегти громадянство України, потрапили до безпрецедентної правової ситуації у зв'язку з тим, що анексована територія фактично не може контролюватися українською владою. Ухвалений 15 квітня 2014 р. Верховною Радою України

Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» № 1207-VII [5], який регламентує «статус території, тимчасово окупованої внаслідок збройної агресії Російської Федерації, встановлює особливий правовий режим на цій території, визначає особливості діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах цього режиму, додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина, а також прав, свобод і законних інтересів юридичних осіб», набув чинності 27 квітня 2014 р. Під час підготовки до затвердження до законопроекту було внесено 272 поправки і всі вони були враховані, що значно відкоригувало низку недоліків, на які звертали увагу і представники бізнес-середовища, і правозахисники, і міжнародна спільнота.

Водночас законодавець, не вносячи змін до чинного законодавства щодо правового статусу АРК, прийняв Закон № 1207-VII, де було зазначено, що особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території визначаються законом (ст. 13) [5]. Ця норма потребує уваги відразу у двох площинах: щодо легітимності закріплення змін правового статусу АРК, щодо належного розуміння терміна «економічна діяльність». Так, стосовно першої площини цілком очевидно, що ухвалення нових норм, що йдуть у розріз із чинним законодавством України, потребує змін кореспондуючих законодавчих положень щодо правового статусу АРК.

Проведений аналіз свідчить, що в Україні вирішенням проблеми пов'язаної з комерційною таємницею та бізнесу в цілому на тимчасово окупованих територіях України та в зоні проведення АТО, повинна стати розробка дієвої системи сучасних заходів і механізмів спрямованих на захист комерційної таємниці.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт журналу «Форбс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.com>.
2. Дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua.
3. Небоевые потери: во что обходится АТО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1387462-nebojovi-vtrati-u-shcho-obhoditsya-ato>.
4. Міжвідомчий координаційний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої території. 18 січня, 4 березня та 15 квітня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.
5. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>

СТРАТЕГІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО (ДОСВІД М. УМАНЬ)

Галина Кучер

*Управління праці та соціального захисту
населення Уманської міської ради (м. Умань)*

На сьогодні в збройному конфлікті на Сході України беруть участь близько 50 тис. українських солдатів і значно побільшало тих, хто повертається додому інвалідами не тільки у фізичному, а й у психологічному плані [3]. Таке явище зумовило потребу у створенні психосоціальної підтримки військових, їх родин та родин загиблих. Будь-яка людина після перебування у зоні конфлікту, повертаючись до мирного життя, може мати проблеми з соціальною адаптацією, потребувати психосоціальної підтримки з боку фахівців [1; 2].

Психологічна реабілітація є складовою частиною медико-психологічної та загальної фізіологічної реабілітації військових. Центри психологічної реабілітації потрібні в усіх регіонах, звідки здійснювали призов у зону АТО. Якщо цього не буде зроблено, у найближчі 20 років ми матимемо великі проблеми. Не лише медики знають про «в'єтнамський» і «афганський» синдроми. У 1970-х роках у США у 25% учасників бойових дій, які навіть не мали каліцтва, згодом загострилися різні психічні та психологічні порушення, а серед поранених і покалічених таких було 42%, тому психологічна реабілітація набуває особливого значення для нашого суспільства. І що раніше й повніше її надаватимуть учасникам АТО, то менше проблем виникатиме [4].

Уряд України затвердив План заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників

АТО, відповідно до якого на органи місцевого самоврядування покладені завдання щодо організації допомоги демобілізованим учасникам АТО [5].

В м. Умань сформовано систему підтримки учасників АТО за принципом «єдиного вікна», що забезпечує соціальну підтримку 529 родинам учасників АТО, 11 сімей загиблих. Утворено Центр допомоги учасникам АТО та координаційний центр. Пільги на житлово-комунальні послуги надаються за принципом «єдиного вікна» без звернень до комунальних підприємств. Одночасно проводиться анкетування демобілізованих військовослужбовців і виявляються потреби сім'ї.

За результатами об'єднання управління праці та соціального захисту населення з Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в структурі Центру соціальних послуг утворено: відділення організації та надання соціальних послуг, в тому числі учасникам АТО, їх сім'ям та внутрішньо переміщеним особам; відділення реабілітації, оздоровлення та відпочинку змішаного типу «Буг». В структурі управління утворено сектор адаптації військовослужбовців та допомоги учасникам антитерористичної операції.

Фахівці із соціальної роботи, які працюють у громаді і розподілені по мікрорайонах міста, проводять обстеження матеріально-побутових умов проживання сімей учасників АТО, про що складають соціальні паспорти. За результатами таких обстежень вирішуються їх проблемні питання. Під соціальний супровід взято 23 сім'ї учасників АТО.

В місті діє міська комплексна програма щодо соціального захисту та реабілітації учасників антитерористичної операції та їх сімей. За рахунок міського бюджету надаються додаткові соціальні пільги учасникам АТО на абонентну плату за телефон і радіо, оплату

житлово-комунальних послуг, реабілітацію та оздоровлення, надання матеріальної підтримки, виплачується стипендія міського голови дітям сімей загиблих учасників АТО, оплачуються ритуальні послуги та спорудження надгробку, пільговий проїзд на міському та залізничному транспорті.

Утворено цільовий фонд міської ради для забезпечення мобілізаційної готовності та мобілізації, за кошти якого закуповується все необхідне для військовослужбовців в зоні АТО. Створено пункт психологічної допомоги, комісію з розгляду питань, пов'язаних з лікуванням та реабілітацією учасників антитерористичної операції. На базі управління реалізується спільний проект щодо організації школи передового досвіду «Школи соціальних знань», де постійно проводяться навчальні семінари з надання соціальної та психологічної допомоги учасникам антитерористичної операції та їх сім'ям.

Представники міської влади разом із громадськими організаціями учасників АТО знайшли шляхи розв'язання складної проблеми – реабілітації потерпілих учасників АТО, і надійною базою для вирішення цього складного питання став Реабілітаційний комплекс для людей з особливими потребами, в якому щорічно надаються соціально-реабілітаційні послуги понад 1,0 тис. осіб пільгової категорії.

Наявна матеріально-технічна база та кваліфікований персонал Комплексу дають змогу здійснювати заходи з психологічної реабілітації постраждалих учасників АТО не тільки м. Умань, але й нашого регіону, про що укладено відповідні угоди. Такою послугою скористалось понад 40 учасників АТО.

Реабілітаційний комплекс має відзнаку Ради Європи та Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції.

Запропонована модель є найбільш оптимальною для об'єднаних спроможних громад і дозволяє впорядкувати процес організації психологічної реабілітації учасників АТО та членів їх сімей.

Список використаних джерел

1. Ми пережили: Техніки відновлення для сімей, військових, цивільних та дітей [Наук. ред. Г. Циганенко]. – К.: Психол. кризова служба, 2015. – 200 с.
2. Semigina T. Armed conflict in Ukraine and social work response to it: What strategies should be used for internally displaced persons? / Semigina T., Gusak N. // Social, Health, and Communication Studies Journal. – 2015. – Vol. 1(2). – С. 1-23.
3. Соціально-психологічна та медична реабілітація учасників АТО А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=858:reabilitatsiya-uchasnikiv-ato&catid=8&Itemid=350
4. Кехтер М. Точки зору // Ваше здоров'я. – 2014.- № 42 – 43. – с.12
5. ПКМУ від 31.03.2015 № 359-р «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/359-2015-p#n10>

ПСИХОЛОГІЧНА ТА МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ЩО НОВОГО В ЗАКОНОДАВСТВІ

Вікторія Лавренюк

Громадська організація «Юридична сотня»

На сьогоднішній день Центральна військово-лікарська комісія вже видала більше 10 000 постанов, що пов'язують поранення, контузію, каліцтво чи захворювання з участю в антитерористичній операції (АТО). Близько 4 000 учасників АТО мають статус інваліда війни [1].

Враховуючи наведені дані, цілком ймовірно, що навантаження на медико-реабілітаційні заклади буде зростати та створить нові виклики для української системи охорони здоров'я.

З аналізу норм чинного законодавства випливає, що система реабілітації направлена лише на тих, хто вже має інвалідність [2]. За три роки війни так і не було прийнято законодавчих змін, які б унормували порядок надання реабілітаційних послуг.

Жодних спеціальних норм щодо реабілітації військово-службовців законодавством теж не передбачено. Протоколи зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі (ПТСР), затверджені Наказом Міністерства охорони здоров'я № 121 від 23.02.16 р., є єдиним документом, який стосується реабілітації військовослужбовців. Однак Протоколи регулюють лише вузькоспеціалізоване питання ПТСР та не враховують інші психологічні проблеми [3].

В той же час зміни, внесені у 2015 році до ст. 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», вимагають від військовослужбовців обов'язкового проходження психологічної реабілітації після повернення з районів бойових дій.

З початку 2015 року було прийнято суттєву кількість законодавчих актів щодо різних форм реабілітації учасників АТО – кожен з них прописував, що повинно бути зроблене, але жоден не визначав у якій спосіб.

Першим підзаконним актом, покликаним вирішити проблему реабілітації, був Указ Президента України № 150/2015 від 18.03.2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції». Указ Президента, зокрема, визначив завдання Кабінету Міністрів розглянути питання щодо збільшення штатної кількості психологів у закладах охорони здоров'я, в яких здійснюється реабілітація учасників АТО та забезпечити збільшення відповідного фінансування таких закладів.

Цим же Указом Президент поставив завдання розробити Державну цільову програму медичної, соціально-трудової реабілітації та адаптації учасників АТО. Проте станом 01.04.2017 р. концепцію програми, розроблену представниками Міністерства соціальної політики України, так і не було затверджено.

У відповідь на завдання, поставлені Президентом, Кабінет Міністрів видав Розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції» № 359-р від 31.03.15 року.

На сьогодні питання психологічної реабілітації військовослужбовців найбільш комплексно врегульоване підзаконними актами Міністерства оборони.

Зокрема, закріплено перелік захворювань, внаслідок яких особу може бути направлено до санаторно-курортних закладів на лікування або реабілітацію [4]. Також затверджено Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців ЗСУ, які брали участь в АТО [5].

У ЗСУ також діє Інструкція про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації (далі – Інструкція). Згідно Інструкції на санаторно-курортне лікування можуть бути направлені особи при наявності одного з діагнозів, визначених Наказом Міністерства оборони України № 703 [6].

Незважаючи на песимістичні прогнози та недосконалість діючих норм та бюджетів, не варто забувати про задекларовані плани та завдання у сфері безпеки та оборони. Указом Президента № 240/2016 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» (далі – СОБ). СОБ – це фактично дорожня карта оборонної реформи з визначенням шляхів її впровадження до 2020 року.

До 2020 року повинна бути затверджена Воєнно-медична доктрина України, принципи медичного забезпечення Сил оборони у відповідності із принципами НАТО (МС 0326/3) з урахуванням національних особливостей.

Лише побудова сучасної системи реабілітації, її затвердження в законі, підкріпленому порядками та бюджетними програмами, здатне забезпечити ефективне та стале рішення проблеми. Без комплексного підходу до питання реабілітації військовослужбовці та ветерани АТО і надалі будуть позбавлені медико-психологічних послуг належної якості.

Список використаних джерел

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їх родин: стан і перспективи»: Постанова Верховної Ради України від 09.02.2017 № 1843-VIII // *Голос України* від 01.03.2017 № 39

2. Про реабілітацію інвалідів в Україні: Закон України від 09.12.2015, підстава 766-19 // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2006, N 2-3, ст. 36

3. Про затвердження переліків медичних показань та протипоказань до санаторного лікування і медичної реабілітації в санаторно-курортних закладах Збройних Сил України: Наказ МОУ № 703 від 09.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1681-15>

4. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів): Наказ МОУ № 702 від 09.12.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0237-16>

5. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України: Наказ МОУ № 591 від 04.11.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16>

ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЯК ОДИН ІЗ ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКІВ АТО

Тетяна Лебідь

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Відповідно до ст. 46 Конституцією України закріплено право громадян на соціальний захист, тому створення та гарантування належних умов для достатнього життєвого рівня є першочерговим завданням для кожної держави. У зв'язку із появою в Україні нової категорії громадян – учасників антитерористичної операції – виникла потреба у визначенні особливостей їх правового статусу та рівня соціального захисту.

Метою розвідки є комплексний науково-прикладний аналіз змісту, особливостей та механізму реалізації правового статусу учасників АТО, як суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» усіх учасників АТО можна виокремити у такі групи: 1) учасники бойових дій; 2) інваліди війни; 3) учасники війни; 4) особи, на яких поширюється чинність Закону.

Учасниками бойових дій є: військовослужбовці (резервісти, військово-зобов'язані) та працівники Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України інших, утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО у період її проведення, а також учасники добровольчих формувань, за

умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу Збройних Сил України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

Державне регулювання соціального захисту учасників АТО полягає у формуванні системи задоволення певних соціальних потреб, зокрема щодо психологічної підтримки, матеріальної допомоги, санаторно-курортного лікування, гарантій щодо освіти, здійснення протезування в разі втрати функціональних властивостей кінцівок, забезпечення автотранспортом, пільг у сплаті певних видів послуг, пенсійного забезпечення, забезпечення житлом або земельними ділянками, дотримання трудових прав, зокрема щодо збереження місця роботи й середнього заробітку під час участі в АТО, та ін. Нормативно-правове регулювання є одним із механізмів державного управління системою соціального захисту учасників АТО, який потребує вивчення та вдосконалення.

Здійснивши загально-правовий аналіз нормативно-правового регулювання соціального захисту учасників АТО, можемо зробити висновок про те, що на сьогодні у державі сформовано певну організаційно-інституціональну, нормативно-врегульовану систему соціального захисту учасників АТО, яка потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Наявний масив нормативно-правових актів та норм, спрямованих на соціальний захист учасників АТО, для простоти використання потребує класифікації. У процесі вивчення нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту учасників АТО доведено відповідність чинного законодавства запропонованій класифікації: за юридичною силою (законні і підзаконні), за територією дії або поширення (загальнодержавні і локальні), за колом осіб, на яких поширюється дія нормативно-правових актів (загальні, спеціальні

та індивідуальні). Запропоновані класифікаційні ознаки дають змогу класифікувати нормативно-правові акти у сфері соціального захисту учасників АТО та членів їх сімей. Таким чином, наукова новизна полягає в тому, що авторами запропоновано систематизувати нормативно-правові акти у сфері соціального захисту учасників АТО та членів їх сімей. Наведено конкретні приклади відповідності нормативно-правових актів запропонованій класифікації. Сукупність проаналізованих нормативно-правових актів та норм, спрямованих на соціальний захист учасників антитерористичної операції, формують правовий механізм державного управління зазначеними суспільними відносинами. На жаль, можемо констатувати, що існуючим масивом нормативно-правових актів, навіть галузевих, урегульовано не всі питання, що стосуються соціального захисту учасників АТО. Серед них можна виокремити відсутність: 1) концепції медичної, соціально-психологічної реабілітації та професійної адаптації учасників АТО; 2) відсутність загальнодержавної програми, спрямованої на соціальний захист учасників АТО; 3) відсутність механізму соціально-психологічної реабілітації учасників АТО і членів їх сімей та його правового регулювання; 4) відсутність єдиного механізму обліку учасників АТО та пов'язаних із ним проблем, зокрема щодо виявлення членів сімей загиблих учасників АТО із загального масиву учасників бойових дій, щодо виявлення інвалідів унаслідок участі в АТО із загальної кількості учасників війни, забезпечення їх посвідченнями та відповідними пільгами та ін. Крім вищезазначених питань, серед напрямів подальших наукових розвідок слід запропонувати вивчення міжнародного досвіду із зазначеної проблематики, а також дослідження інституціональної структури процесу соціального захисту учасників АТО та членів їх сімей.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО НАДАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО

Оксана Листонадова

Національна академія внутрішніх справ

В Україні протягом трьох років відбувається військовий конфлікт з Російською Федерацією, при цьому юридично проводиться антитерористична операція, участь у якій взяли вже сотні тисяч українців.

Сьогодні перед державою постають нові виклики і проблеми, однією з яких є закріплення статусу учасника АТО. Варто зауважити, учасників АТО на сьогодні прирівняно до учасників бойових дій. Згідно п. 19 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», до осіб, які належать до учасників бойових дій, віднесено: військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особирядового, начальницького складу і військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також брали участь в антитерористичній операції.

Положення зазначеного закону серед політиків та громадськості сприймаються суперечливо. Сама назва закону вказує на ветеранів війни, акцент робиться саме на терміні «війна». В юридичній площині Україна не визнає конфлікт на сході держави війною, що має під собою аргументацію. Однак, відстоюємо позицію щодо доцільності

закріплення саме на рівні окремого закону статусу учасників антитерористичної операції, яка сьогодні триває в Україні.

Особливого значення має питання вимог для отримання статусу учасника АТО в Україні. Все більше скандальних ситуацій виникає через недосконалість законодавства і суперечливу діяльність міжвідомчої комісії. Так, порядок надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413. Відповідно до пункту 5 Порядку, рішення про надання статусу учасника бойових дій приймається міжвідомчою комісією з питань розгляду матеріалів про визнання учасниками бойових дій, яка утворюється Державною службою у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції із залученням до складу комісії фахівців Міністерства оборони, МВС, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби, Управління державної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, ДСНС, ДПтС, інших військових формувань. До складу міжвідомчої комісії можуть залучатися фахівці інших державних органів та представники громадських організацій. Зазначена служба утворена постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2014 р. № 326 «Про утворення Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції». Положення про службу затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 № 416, пунктом 9, якої визначено, що служба організовує та координує роботу з надання статусу учасника бойових дій, зокрема проводить засідання міжвідомчої

комісії з питань розгляду матеріалів про визначення учасниками бойових дій осіб, які брали участь в антитерористичній операції.

Відповідно до наказу Міністра оборони України від 18.09.2009 № 473 «Про комісію Міністерства оборони України з питань розгляду матеріалів, пов'язаних із визначенням учасників бойових дій та спірних питань щодо зарахування до вислуги років окремих періодів військової служби», у Міністерстві оборони України функціонує комісія, на яку покладено завдання з визначення учасниками бойових дій серед військовослужбовців та працівників ЗС України. Пунктом 3 Порядку визначено, що райони антитерористичної операції та терміни її проведення визначаються Антитерористичним центром при СБУ.

Потребує законодавчого регулювання уніфікація процедури отримання учасника АТО в різних державних відомствах. Крім того, непоодинокі прецеденти отримання статусу учасника АТО особами, які фактично не брали участі у бойових діях. Тому урівноважувати статус військовослужбовців, які воювали на передовій лінії та інші категорії громадян, які здійснювали завдання та функції держави в межах території проведення АТО є несправедливим. Тому пропонуємо диференціювати учасників АТО за критеріями як територіального знаходження, так і безпосередньої участі в бойових діях. Особливої ваги має питання пільг та гарантій для учасників АТО. Сьогодні держава не в змозі забезпечити всіх учасників АТО достатнім соціальним пакетом. Тому є нагальна необхідність визначити соціальний стан учасників АТО, і відштовхуючись від цього, забезпечити їх всім необхідним. Особливу увагу необхідно приділити морально-психологічному стану громадян України, які зі зброєю захищають територіальну цілісність нашої держави.

Саме принцип справедливості при закріпленні пільг і гарантій буде сприйнятий суспільством. Саме життєвий шлях патріотів і захисників української державності повинні стати дороговказом для виховання молоді. І для дійсного прийняття їх як героїв, держава має однозначно визначити вимоги для отримання статусу учасника АТО і передбачити для них реальні достатні соціальні стандарти. Саме такий підхід до вирішення питання утвердження і захисту громадян України, які захищають незалежність є аргументованим, виваженим, прагматичним і реалістичним.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Галина Муляр

*Київський професійно-педагогічний коледж
імені Антона Макаренка*

Події на сході України розширили сферу дії системи соціального захисту. Виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників антитерористичної операції. Недостатній рівень соціального захисту військовослужбовців, як свідчить закордонний і вітчизняний досвід, негативно позначається на якісному складі війська, знижує мотивацію, породжує невдоволення тощо.

Діагностика державної політики показує, що вона характеризується безсистемністю та фрагментарністю здійснюваних заходів, обмеженістю інструментарію проведення кардинальних змін, неврахуванням об'єктивних чинників тощо.

Аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників антитерористичної операції свідчить про наступне.

По-перше, залишається актуальним питання підвищення рівня грошового забезпечення військовослужбовців Збройних сил України, створення ефективної системи матеріального заохочення та соціального захисту мобілізованих військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у проведенні АТО.

По-друге, важливою проблемою соціального захисту учасників АТО є відсутність ефективного механізму вирішення житлових проблем військовослужбовців-учасників АТО. Хоча в Україні існує Комплексна

програма забезпечення житлом військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, посадових осіб митної служби та членів їх сімей, проте внаслідок хронічного недофінансування ефективність зазначеної програми як інструменту вирішення житлових проблем військовослужбовців є вкрай низькою.

По-третє, не відповідає потребам сьогодення система пільгового забезпечення військовослужбовців, ветеранів війни, учасників АТО та членів їхніх сімей.

По-четверте, потребує системного вирішення проблема полегшення адаптації військовослужбовців-учасників АТО до процесів мирного життя. У першу чергу це стосується відновлення здоров'я та працевлаштування.

Забезпечення належного рівня грошового забезпечення військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях у зоні АТО, передбачає:

– наближення розміру грошового забезпечення українських військовослужбовців до розміру грошового забезпечення військовослужбовців інших, зокрема сусідніх держав;

– збільшення державного фінансування додаткових витрат Міністерства оборони України на виплату грошової допомоги сім'ям загиблих і пораненим військовослужбовцям, які брали участь в АТО, речового забезпечення військовослужбовців, харчування та надання медичної допомоги особовому складу.

Для подальшої активізації процесу вирішення житлових проблем сімей військовослужбовців-учасників АТО необхідно забезпечити реалізацію переважного права на отримання житла сім'ям військовослужбовців-учасників АТО, які не мають власного житла.

Експерти пропонують запровадити таку практику забезпечення військовослужбовців зазначеної категорії житлом:

– військовослужбовець, який потребує поліпшення житлових умов і перебуває на квартирному обліку, підписуючи контракт на службу в зоні АТО, одночасно отримує ордер на службову квартиру, яка переходить у його власність після закінчення терміну контракту та виконання його умов [1];

– надання військовослужбовцям-учасникам АТО, а також членам їхніх сімей переважне право на участь у загальнодержавних житлових програмах, зокрема у цільовій Програмі будівництва (придбання) доступного житла («Доступне житло» 70 на 30 %);

– надання дітям військовослужбовців-учасників АТО переважне право на отримання пільгового молодіжного кредиту в межах програми, яку реалізує Державний фонд молодіжного житлового будівництва.

Для полегшення адаптації військовослужбовців-учасників АТО до про-цесів мирного життя необхідно запровадити відповідні програми соціальної інтеграції, професійної адаптації та психологічної реабілітації постраждалих учасників АТО.

Потребує створення система психологічної та фізіологічної (протезу-вання) реабілітації, у тому числі створення мережі регіональних центрів психологічної реабілітації, забезпечених інноваційними технологіями та сучасним обладнанням. Соціальна інтеграція потребує об'єднання зусиль психологів, які б надавали необхідну допомогу для соціальної адаптації.

Потребує вдосконалення процес забезпечення санаторно-курортним лікуванням постраждалих учасників АТО, що передбачає розробку та запровадження відповідних бюджетних програм, розширення мережі недержавних і закордонних закладів реабілітації, спрямування на це коштів волонтерських і міжнародних організацій тощо.

Доцільно передбачити особливий режим реалізації для демобілізованих учасників АТО конституційного права на працю, а також захист їх соціальних і трудових прав, зокрема надати додаткові гарантії щодо працевлаштування, перепідготовки, підвищення кваліфікації тощо. Для цього слід внести додаткові зміни до чинного трудового законодавства України.

Недостатній рівень соціального захисту військовослужбовців, як свідчить закордонний і вітчизняний досвід, негативно позначається на якісному складі війська, знижує мотивацію, породжує невдоволення тощо.

Соціальний захист учасників антитерористичної операції – це локальна, хоча і дуже важлива проблема системи обороноздатності Української держави.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
2. Аналітична доповідь до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К. : НІСД, 2014. – 148 с.
3. Донбас і Крим: ціна повернення : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. – К. : НІСД, 2015. – 474 с.
4. Закон України «Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

5. Захистити трудові права демобілізованих учасників АТО. – 27.11.2015 [Електронний ресурс] // Режим доступу :<http://dsvv.gov.ua/aktualni-pytannya/zahystyty-trudovi-pravademobilizovanyh-uchasnykiv-ato.html>

6. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua//dsvv.gov.ua/proderzhavnu-sluzhbu/orhanizatsijno-planovarobota/osnovni-napryamy-diyalnosti.html>

7. Програма діяльності Уряду в сфері соціальної політики на 2015 рік [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=169688&cat_id=10717

ПРОТИДІЯ ДЕСТРУКТИВНИМ РУХАМ, ЩОДО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Андрій Настюк

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Актуальність дослідження. Сьогодні Україна зіткнулась із проблемою збереження своїх територій від зовнішньої відкритої (Крим) та прихованої (Донецьк, Луганськ) агресії сусідньої країни Російської Федерації. Для досягнення своїх стратегічних та тактичних завдань противник використовує внутрішній потенціал нашої країни для нашої ж руйнації, пропагандуючи українським регіонам приєднуватись до них або створювати свої власні республіки. Наша мета – розпочати дослідження проблем сепаратизму та узурпації влади в Київській Русі, тим самим розглянувши нашу проблему із глибини віків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання повстань окремих племінних регіонів та боротьби за владу руських князів дому Рюриковичів розглядали такі відомі вчені як: Б. А. Рибаків, И. Я Фроянов, П. П. Толочко. В своїх роботах при дослідженні Київської Русі вони торкалися питання як боротьби окремих племінних утворень, так і князів за владу та незалежність.

Метою статті є історико-правовий аналіз повстання древлян та боротьби княжого роду за київський стіл, використовуючи при цьому окремі регіони Київської Русі. З'ясування: в чиїх інтересах відбувались виступи проти влади та який результат вони досягали. Також, ми ставимо за мету виявлення способів боротьби з проявами непокори князівській владі.

Результати. Спроба повалення влади Великого князя Київської Русі або відділення від держави були чи не раз. В своїй роботі ми проаналізуємо які причини спонукали боротися проти центральної влади та які методи остання застосовувала, щоб подолати кризу.

В 945 році відбулось вбивство древлянами Ігоря Рюриковича. [1.с. 42] Причиною вбивства була спроба князя взяти більше данини аніж це було передбачено раніше заключеними домовленостями. Великий князь київський хотів, щоб древляни двічі заплатили йому данину в один рік. Цікаво те, що древляни не хотіли виступати проти князя і, навіть, коли він відправився з малим військом, щоб другий раз зібрати данину то вони попереджали його про те, що не слід відправлятися в їхні землі. І тільки коли князь, не зважаючи на їхні прохання все ж вирішив зібрати данину, древляни його вбили.

Спроба одружити княгиню Ольгу на своєму князеві Малу і тим самим взяти під контроль малолітнього Святослава уже виглядає не як спроба відділитися від Києва, а навпаки захопити в ньому владу.

Княгиня Ольга нав'язала перемовини древлянам, у наслідок яких було знищено два древлянських посольства. Змогла заманити на тризну по її чоловіку і, напоївши там під час обіду до п'яти тисяч древлян наказала своїм людям убити їх всіх. Древляни погодились прийти на тризну тому, що Ольга пообіцяла виконати їхню умову, а саме – одружитись на їхньому князеві Малу, але тільки після того як здійснить тризну по мертвому чоловіку, запросивши їх взяти в ній участь. Мала вона попросила взяти із собою найкращих древлянських мужів, щоб після тризни кияни не змогли її забрати. Коли прибули древляни, то побачили, що людей привела з собою Ольга не багато, цим самим у них склалось враження про їх перевагу. Коли люди Ольги за її наказом почали наливати вино, вони, ймовірно,

подумали, що це не вояки, а звичайні слуги, тим самим втративши будь яку пильність та попластились за це життям. [2. с, 20-21]

Фактично Ольга змогла виманити древлянську еліту та повністю її знищити. І тільки після цієї операції розпочалось повномасштабне вторгнення руських військ в древлянську землю. Так кращі їхні сили та керівництво було знищене. Древляни не змогли організувати належного супротиву і тільки Коростень зміг стримати в облозі руські війська. Але й тут княгиня змогла проявити кмітливість та хитрощами спалила вщент його без головного штурму, зберігши тим самим життя своїх вояків.

Отже, нестачу збройних сил княгиня Ольга компенсувала через детально розроблену стратегію суть якої зводилась до того , щоб виграти час та створити, якомога сприятливі умови для майбутньої перемоги, ослабивши свого супротивника.

Цікаво те, що головну роль в подавленні древлян відіграли не війська, а добре продуманий план перемоги, розроблений князівською владою, а саме княгинею Ольгою.

Хитрістю вдалося зберегти єдність Русі і Ярославу Мудрому. 1024 році виник конфлікт між Ярославом Мудрим та Мстиславом Удалим який кинув виклик київському князю. Під Ліственом Ярослав зазнав нищівної поразки. Після чого Ярослав пішов на перемовини та розділив фактично Київську Русь на дві частини по Дніпру. [3.с, 73] Але з часом помер єдиний син Мстислава Удалого, а потім і він сам і знову Русь стала під єдиною рукою.

Також хитрістю було переможено полоцького князя Всеслава, його було заманено на перемовини та захоплено в полон і відправлено до Києва в кайданах. [3. с, 84]

Повстання Володимира та Олега проти свого брата Ярополка цікаві тим, що для досягнення своєї мети князі використовували

підконтрольні їм свої регіони, які вони натравлювали на Київ. Так новгородці допомогли Володимирі посісти київський стіл. Але ці перемоги нічого не давали тим регіонам які підтримали повсталих князів. Так, коли Володимир сів в Києві, то Новгород і далі продовжував платити данину. Крім того, невдоволених політикою Володимира Великого новгородці депортували на південь Київської Русі для захисту кордону від кочівників. [3.с. 55]. Друга спроба новгородців посадити в Києві свого князя привела до влади Ярослава Мудрого, який до речі перший із роду Рюриковичів відмовився своєму батькові платити данину в 2000 гривень. [4.с, 150-151]

Запрошення в конфлікт іноземців князями Святополком Володимировичем та Ізяславом Ярославичем, Олегом Святославичем призвело до втрат територій та розорення землі, так як іноземці в першу чергу керувалися своїми інтересами. [3.с, 70-71, 87-88, 94]

Висновки. Отже, Русь доволі часто стикалась з проблемою сепаратизму у підконтрольних територіях та спробах використати підкоренні регіони для приходу до влади в Києві нащадків Рюриковичів. На прикладі Новгорода можна прийти до думки, що навіть перемога в конфлікті та посадження у Києві свого князя не призводила до позбавлення обов'язку платити Києву данину. Князі просто використовували їх для того, щоб прийти до влади в Києві і зразу починали проводити політику централізації країни, оскільки на цьому трималась їхня влада.

Для збереження цілісності країни влада йшла на будь які кроки: політичні вбивства, порушення домовленостей, зрада, популізм, братовбивство. Приклади княгині Ольги та Ярослава Мудрого показують, що хитра грамотна політика ефективніша ніж груба військова сила.

Список використаної літератури

1. Толочко П. П. Древняя Русь. Очерки социально-политической истории./Пётр Петрович Толочко. – К .: Наукова думка, 1987. – 250 с.
2. Полное Собрание Русскихъ Летописей. Типографическая летопись. – Спб.: 2-я Государственная типография. Галерная 1, 1921.- Т. 24. – 272с.
3. Татищев В.Н. История Российская / В.Н. Татищев. – М.: Срмак, 2005. – Т.2.-735 с.
4. Рибоков Б.А. Мир истории/Б.А.Рибоков.-М.: Молодая гвардия, 1984. – 351 с.

ОСВІТА УЧАСНИКІВ АТО ТА ПОРЯДОК, ЯКОГО ТАК ДОВГО ЧЕКАЛИ

Наталія Полєва

Національний транспортний університет

Тисячі українських військових захищають територіальну цілісність та недоторканість Української Держави. А чи здатна Держава захистити своїх героїв та членів їх сімей?

Одним з найпопулярніших питань від учасників АТО є уточнення можливості отримання підтримки на здобуття вищої освіти для себе та для своїх дітей.

Тривалий час Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії соціального захисту» передбачав лише можливість позаконкурсного або позачергового вступу до вузів тільки для учасників бойових дій на території інших держав.

Несправедливість по відношенню до воїнів, які захищають власну країну, була виправлена 14 травня 2015 року шляхом доповнення статті 12 того ж Закону «Про статус ветеранів війни» частинами 7-9.

Вони передбачили право військовослужбовців та інших учасників антитерористичної операції отримувати державну цільову підтримку для здобуття освіти у державних та комунальних навчальних закладах.

Порядок та умови надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 № 975. Передбачені у постанові заходи підтримки будуть профінансовані відповідно до Закону України «Про державний бюджет України на 2017 рік».

Отже, про, що йдеться у 8 пунктах Постанови КМУ і як саме учасники АТО зможуть скористатися обіцяною підтримкою для здобуття освіти?

В Законі «Про статус ветеранів війни» передбачене право на підтримку для здобуття освіти лише для учасників бойових дій, визначених у п. 19 ст. 6 Закону та для дітей таких осіб.

Проте зміни, внесені в Закони України «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства» та «Про професійну-технічну освіту», передбачають таку ж підтримку для дітей, зареєстрованих як внутрішньо-переміщені особи (ВПО), членів сімей осіб, які загинули під час або внаслідок участі в Революції Гідності та антитерористичної операції, за умови, що такі особи не досягли 23 років.

Постанова передбачає, що допомога на навчання може також надаватися членам сімей добровольців, які загинули під час участі в АТО.

Важливо те, що згідно із Постановою КМУ право на освітні пільги мають в тому числі члени сімей осіб, які загинули внаслідок захворювання, набутого «в період участі в антитерористичній операції».

Цим самим Постанова врегульовує недолік Закону «Про статус ветеранів війни», який передбачає права для членів сімей осіб, які загинули (пропали безвісти), померли внаслідок поранення, контузії або каліцтва, одержаних під час забезпечення проведення антитерористичної операції безпосередньо в районах та у період її проведення.

Тобто Законом не вбачається соціального захисту для членів сімей, якщо особа, наприклад, через умови служби і брак медичної допомоги, захворіла на пневмонію під час захисту Батьківщини та внаслідок неї ж і померла.

Хоча наразі законопроект щодо вирішення цієї проблеми знаходиться на стадії розробки, Постанова вже виправляє цю законодавчу прогалину.

Питання лиш в тому, наскільки правомірне розширення меж Закону підзаконним нормативно правовим актом? В моральній правильності положень Порядку, звісно, ніхто не сумнівається.

Цікаво також, що згідно ч. 8, п. 1 Порядку, держава бере на себе зобов'язання повторно надавати допомогу особам, які вже скористались державною цільовою підтримкою для здобуття освіти, але внаслідок стану здоров'я не можуть працювати за здобутою кваліфікацією.

За пред'явленням висновку медико-соціальної експертизи (МСЕК), відповідні особи можуть знову вступити до ВНЗ чи технікумів та розраховувати на покриття витрат на навчання з державного або місцевого бюджету.

Пункт 5 Порядку передбачає, що державна цільова підтримка на навчання надається навчальним закладом, до якого зарахована особа і припиняється в разі відрахування особи з навчального закладу, надання особі академічної відпустки або перерви у навчанні, переведення до іншого навчального закладу.

У пункті 7 Порядку вказано, що допомога надається за рішенням керівника навчального закладу.

Така гнучкість у формулюванні дає підстави вважати, що не всі навчальні заклади йтимуть на зустріч відповідним категоріям і що ветерани АТО та їх діти зможуть скористатись своїми правами далеко не в усіх ВНЗ.

Ефективність системи державної цільової підтримки, безумовно, залежатиме від виділених коштів з державного та місцевого бюджетів та від кількості осіб, які бажать такою допомогою скористатися.

Виникає питання в контексті того, що надання державної цільової допомоги залишається на розсуд керівника навчального закладу.

Поки що спостерігається позитивне ставлення до учасників АТО, хоч і чисельність спроб допомогти, поступово, знижується в усіх сферах.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425)

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК ФОРМА КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС АТО

Микола Пухтинський

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького

НАН України

Волонтерський рух в Україні є складовим елементом громадянського суспільства. Конституційно-правові засади волонтерського руху, волонтерської діяльності визначаються Конституцією України, зокрема її положеннями щодо загальних засад конституційного ладу (статті 3, 11, 17), прав, свобод та обов'язків людини і громадянина (статті 36, 38, 55, 65), а також в законодавчих актах, зокрема в законах України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність», «Про гуманітарну допомогу», «Про громадські об'єднання» [1] та інших.

Волонтерський рух, який розпочався в Україні у 90-ті роки минулого століття, переважно виконував функції благодійництва та надання гуманітарної допомоги

З початком військової агресії, анексії територій на півдні і сході благодійницька і гуманітарна функції волонтерського руху підсилюється контрольною діяльністю волонтерів щодо органів публічної влади як на центральному, так і місцевому рівнях врядування.

Одним із напрямів волонтерської діяльності згідно частини 3 статті 1 Закону «Про волонтерську діяльність» є надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії

особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції.

Яскравим прикладом волонтерської діяльності в умовах АТО є самовіддана робота Георгія Туки. Він розпочав її навесні 2014 року, під час анексії Криму. Тоді була створена організація «Народний тил». Діяльність організації переросла у широку підтримку військових Збройних сил України та добровольчих батальйонів. Об'єднання «Народний Тил» забезпечує військових всім необхідним. У 2015 році було зареєстровано також благодійну організацію «Міжнародний благодійний фонд «Народний тил» [2]».

Прикладом здійснення контрольної функції є звернення волонтерів Канади та України до Міністра оборони з вимогою забезпечення ефективного та прозорого розподілу гуманітарної допомоги Канади українській армії. В їхній петиції сказано: «У разі якщо Міністерство Оборони України не повідомлятиме громадськість за вищеописаними вимогами, волонтери та активісти України та Канади звертатимуться до журналістів та представників ЗМІ із проханням провести журналістське розслідування на підставі підозри про розкрадання допомоги. У разі відмови Міністерства Оборони України у наданні інформації журналістам, волонтери та активісти в Україні змушені будуть звернутися із позовом до Генеральної Прокуратури України; в свою чергу, волонтери та активісти Канади звернуться до Міністерства Оборони Канади із проханням ретельної перевірки передачі допомоги українським військовим» [3].

Указом Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 року № 68/2016 затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки. В Стратегії, зокрема, зазначається: «Розроблення нової Стратегії обумовлено

змінами основних тенденцій розвитку громадянського суспільства, зростанням його ролі в різноманітних сферах – від просування реформ на державному і місцевому рівнях, європейської інтеграції та розвитку електронного урядування до надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, проведення антитерористичної операції, надання допомоги внутрішньо переміщеним особам. Стратегія спирається на базові цінності відносин між демократичною державою і громадянським суспільством, зумовлена становленням такого суспільства як основи народовладдя та прагненням створити належні умови для ефективної взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесу задля модернізації України, підвищення добробуту і створення рівних можливостей для всіх» [4].

Як зазначається в літературі з питань волонтерства: «Феномен українського волонтерства вже набув світової ваги. Десятки тисяч людей своєю працею та пожертвуванням надали велику підтримку збройним силам, що зіграло ключову роль у збереженні країни. Участь волонтерів у розвитку та реформуванні Збройних сил також була і залишається визначальною, оскільки вони перші очолили процес перетворень. У листопаді 2014 року близько 10 представників волонтерського середовища за підтримки Президента України та Міністра оборони України були залучені до реформування Збройних сил та утворили рух, відомий як «Волонтерський десант». Їхнім завданням було підсилення й оптимізація роботи Міноборони, його структурних підрозділів та деяких служб...

У серпні 2015 року на базі «Волонтерського десанту» утворився Проектний Офіс Реформ. Його завданням стала професіоналізація роботи щодо реформування та реалізації проектів і програм... Волонтери досі беруть активну участь у роботі Міноборони та розвитку Збройних

сил України як в якості індивідуальних активістів чи представників волонтерських організацій, так і через окремий колективний орган – Раду волонтерів Міністерства оборони України. Роль волонтерів у цивільному контролі над Збройними силами України та впровадженні роль залишається вкрай важливою» [5].

6 червня 2016 року був виданий Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України».

В Стратегічному оборонному бюлетені, зокрема, зазначається:

«Відповідно до євроатлантичних стандартів Україна посилюватиме цивільний демократичний контроль над Збройними Силами України та іншими складовими сил оборони за рахунок підвищення прозорості та цілісності оборонного планування й управління ресурсами, що дасть змогу Верховній Раді України більш ефективно реалізовувати свої повноваження у сфері оборони.

Забезпечення координації, моніторинг та оцінка оборонної реформи здійснюється Комітетом реформ Міністерства оборони України та Збройних Сил України (далі – Комітет реформ) під головуванням Міністра оборони України. До складу Комітету реформ включаються представники Міністерства оборони України, інших центральних органів виконавчої влади, Збройних Сил України, інших складових сил оборони, радники від держав – членів НАТО, народні депутати України, волонтери та представники організацій громадянського суспільства[6]».

Андрій Загороднюк, керівник Проектного офісу реформ при Міністерстві оборони України, під час прес-брифінгу в Українському кризовому медіа-центрі наголосив на тому, що в Україні має запрацювати повноцінний цивільний контроль за сектором оборони. Він додав, що нещодавно прийнятий Стратегічний оборонний бюлетень запроваджує такий контроль. [7].

Контрольна функція волонтерського руху потребує нормативного закріплення. У зв'язку з цим виникає необхідність внесення змін у чинне законодавство щодо волонтерської діяльності, а також в акти, що визначають статус органів публічної влади, їх взаємини з волонтерами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 р. № 5073-VI. - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, ст. 252; Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI. - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 42, ст. 435; Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 р. № 1192-XIV. – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 51, ст. 451;
2. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тука_.
3. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voronz.in.ua/recomend/28-11-14-23567>.
4. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/68201619805>.
5. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://defense.reforms.in.ua/volunteers>.
6. Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>.
7. Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/43719-eksperti-6>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УЧАСНИКІВ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Алла Салимон

Громадський активіст

Постановка проблеми. Військово-політична ситуація, що склалася в державі, змусила поряд з традиційними шляхами комплектування збройних сил та інших військових формувань у період мирного часу застосувати потужніший механізм добору військово-навчених людських ресурсів – часткову мобілізацію. В той же час особи, які вступають сьогодні на військову службу, мають відчувати впевненість у тому, що, виконуючи почесну місію захисника Вітчизни, вони та їхні сім'ї, в свою чергу, будуть захищені державою. Тому питання соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей сьогодні набуло особливо важливого значення.

Мета дослідження – дійснити аналіз сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників антитерористичної операції, визначити основні напрями соціального захисту цієї категорії осіб та запропонувати конкретні заходи.

Основні результати. Для вирішення існуючих проблем у цій сфері потрібно, по-перше, підвищити рівень грошового забезпечення військовослужбовців Збройних сил України, створити ефективну систему матеріального заохочення та соціального захисту мобілізованих військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у проведенні АТО. По-друге, важливою проблемою соціального захисту учасників АТО є відсутність ефективного механізму вирішення житлових проблем

військовослужбовців-учасників АТО. По-третє, не відповідає потребам сьогодення система пільгового забезпечення військовослужбовців, ветеранів війни, учасників АТО та членів їхніх сімей. По-четверте, потребує системного вирішення проблема полегшення адаптації військовослужбовців-учасників АТО до процесів мирного життя. У першу чергу це стосується відновлення здоров'я та працевлаштування.

Отже, виходячи з вищезазначеного з метою посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції рекомендовано :

– здійснити аналіз чинних нормативно-правових актів, які регулюють питання соціального захисту учасників антитерористичної операції, та підготувати пропозиції щодо їх удосконалення з метою формування сучасної ефективної державної політики соціального захисту учасників антитерористичної операції, спрямованої на стимулювання їх можливостей;

– внести зміни до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» в частині спрощення процедури надання статусу учасника бойових дій особам, які у складі добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та брали безпосередню участь в АТО, але в подальшому добровольчі формування не були включені до складу Збройних Сил, МВС, Національної гвардії та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів;

– забезпечити прийняття законопроекту, яким пропонується посилити соціальний захист військовослужбовців, зокрема шляхом встановлення правових підстав для проведення перерахунку грошового забезпечення сім'ям тих військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів, які були захоплені в полон або стали

заручниками на території проведення АТО під час бойових дій з незаконними збройними формуваннями;

– забезпечити прийняття законопроекту, який дозволить врегулювати питання житлового забезпечення військовослужбовців рядового, сержантського і старшинського складу військової служби за контрактом, які не забезпечені житловими приміщеннями, шляхом виплати їм грошової компенсації за піднайом (найом) жилого приміщення за місцем проходження ними військової служби;

– внести зміни до Бюджетного кодексу України в частині фінансування протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності для учасників антитерористичної операції, додатково передбачити фінансування нейрореабілітації за рахунок економії грошей з протезування та ортезування виробами підвищеної функціональності;

– направити до Генеральної прокуратури України звернення щодо:

- недопущення випадків кримінального переслідування учасників АТО за вчинення ними дій, які відповідно до Кримінального кодексу України мають ознаки злочинів, вчинені у військовий час в умовах ведення реальних бойових дій та фактично є необхідними для збереження життя наших військових та захисту цивільного населення у районах проведення антитерористичної операції;

- недопущення покарання осіб, які брали участь в антитерористичній операції, за окремі кримінальні правопорушення, які не досягають надвисокого рівня суспільної небезпеки, враховуючи їх роль в захисті інтересів держави та прав громадян, які проживають в районах АТО;

- недопущення застосування до учасників АТО запобіжного заходу у вигляді позбавлення свободи за умови, якщо поручителем виступає їх командир.

Висновки. Недостатній рівень соціального захисту військовослужбовців, як свідчить закордонний і вітчизняний досвід, негативно позначається на якісному складі війська, знижує мотивацію, породжує невдоволення тощо. У цьому зв'язку визначено ключові напрями діяльності органів державної влади у сфері посилення соціального захисту військовослужбовців, які беруть участь в АТО. До них віднесено: створення єдиного реєстру учасників АТО, що дозволить забезпечити їм та їхнім сім'ям належний рівень соціального захисту та гарантій; побудова ефективної моделі грошового забезпечення військовослужбовців; створення дієвого механізму забезпечення житлом військовослужбовців та їх сімей; підвищення ефективності існуючої системи пільг та компенсацій для учасників АТО та членів їхніх сімей; удосконалення механізму вирішення соціальних проблем в умовах військового навчання, несення бойової та допоміжної служби; створення системи психологічної та фізіологічної реабілітації; забезпечення санаторно-курортним лікуванням.

ПСИХОСОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ КОМБАТАНТІВ: МІЖНАРОДНА ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Тетяна Семигіна

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Постановка проблеми. Збройний конфлікт на території України зумовив появу значної кількості людей, які потребують психосоціальної реабілітації. Наразі можливості отримати таку реабілітацію обмежені. Оскільки система підтримки тих, хто постраждав під час конфлікту, орієнтована на модель «соціального забезпечення» (надання пільг та соціальний контроль за хворобами). У той час як сучасна соціальна робота найбільше поціновує здатність клієнта до відновлення своїх функцій, перехід до самостійного життя без допомоги.

Мета. Ця розвідка покликана окреслити стратегії психосоціальної реабілітації, насамперед, учасників бойових дій (комбатантів), та визначити зміни, потрібні на рівні державної політики для впровадження сучасних підходів.

Основні результати. У міжнародному досвіді з тими, хто постраждав унаслідок збройних конфліктів, застосовують: 1) короткострокові інтервенції – кризове соціальне втручання; аутріч-робота (мобільна, виїзна робота), підхід, орієнтований на завдання (task-centred approach); первинну психологічну допомогу; 2) довгострокові втручання – стратегії, орієнтовані на системно-екологічну модель роботи (відновлення ресурсів особистості, економічної спроможності, зв'язків із оточенням), стратегії, орієнтовані на розвиток громад, сімейно-орієнтовані стратегії роботи, довгострокові психосоціальні

програми, довгостроковий соціальний супровід та психологічна підтримка [1; 2].

Специфічно для комбатантів, особливо на нинішньому етапі затяжного конфлікту, слід визначити стратегії: 1) профілактичні, які реалізуються у межах базової підготовки всіх військовослужбовців до участі в бойових діях; 2) психосоціальна допомога під час проходження служби; 3) допомога після повернення із зони збройного конфлікту, зокрема, забезпечення родини та друзів засобами, необхідними для надання допомоги близьким у тому, щоб ефективніше долати травматичний або тривалий стрес. Такі стратегії спрямовані на реалізацію «моделі навчання психологічній стійкості та пружності», тобто формування та зміцнення стресостійкості комбатантів [3].

В Україні немає сучасної системи психосоціальної реабілітації комбатантів, та й інших груп населення також. Та реабілітація, що доступна зараз, є досить медикалізованою, адже вона повинна (згідно із чинним законодавством) надаватися лікарями та здебільшого у лікувальних чи санаторних закладах у дуже короткі терміни. Ба більше розвиток психосоціальної підтримки стримується нормами, пов'язаними з лікуванням у зв'язку із проблемами психічного здоров'я, які встановлюють певні обмеження для подальшого життя тих, хто пройшов лікування з приводу проблем психічного здоров'я.

На часі – зміна вектора соціальних програм із суто соціального забезпечення пільгами учасників АТО та членів їх сімей на біопсихосоціальний підхід, зокрема, соціально-психологічну адаптацію до нових умов, підтримку реалізації економічного потенціалу, сприяння піднесенню економічної спроможності та розвиток особистісних ресурсів.

Більше того вкрай актуальним видається забезпечення профілактики психічних розладів під час виконання бойових дій: розвиток у військових частинах психологічної та соціальної допомоги, програм підготовки до високостресових ситуацій.

Наразі у соціальних закладах України, у військових частинах, військкоматах немає фахівців, підготовлених до втілення сучасних підходів до формування стресостійкості та психосоціальної реабілітації з метою подолання посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Це висуває завдання перегляду змісту програм навчання психологів, лікарів та соціальних працівників, підготовки працівників до роботи з новими групами клієнтів, застосування нових методик, зокрема, протидії проявам ПТСР, а також розвитку потенціалу людей із порушеною «соціальною екологією» та долучення вже навчених за міжнародними стандартами психотерапевтів до системи психологічної реабілітації.

Нагальними кроками державної політики, спрямованої на створення в Україні належної психосоціальної підтримки тим, хто зазнав впливів збройного конфлікту, видаються:

- ухвалення Стратегії розвитку психосоціальної реабілітації учасників антитерористичної операції (учасників бойових дій), яка забезпечить формування сталої та узгодженої державної політики щодо психосоціальної підтримки тих, кому доведеться чи довелося брати участь у бойових діях;

- модернізація української нормативно-правової бази, що уможливить впровадження принципово нових підходів, які враховують комплексний біопсихосоціальний характер інтервенцій, спрямованих на адаптацію та ресоціалізацію тих, хто пережив психотравмівні події.

Список використаних джерел

1. Semigina T. Armed conflict in Ukraine and social work response to it: What strategies should be used for internally displaced persons? / Semigina T., Gusak N. // *Social, Health, and Communication Studies Journal*. – 2015. – Vol. 1(2). – С. 1-23.
2. Гусак Н. Є. Стратегії та виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами / Гусак Н. Є., Семігіна Т. В., Трухан С. О. // *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія «Політологія. Соціологія. Право». – 2014. – № 2(22). – С. 168-176.
3. Casey G. W., Jr. Comprehensive soldier fitness: A vision for psychological resilience in the U.S. Army / Casey G. W., Jr. // *The American Psychologist*. – 2011 – Vol. 66(1). – P. 11–3.

ПРОДУКТОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ірина Сидоренко

Академія праці, соціальних відносин і туризму

Актуальність проблеми формування ефективної продуктової політики у сфері туризму підсилюється умовами інтеграції України у світовий економічний простір, виходу на міжнародний ринок і розширення таким чином, кола потенційних конкурентів. Продуктова політика у свою чергу є головною передумовою підтримання стійких позицій підприємств сфери туризму на внутрішньому та міжнародному ринках.

Будь-яка модель управління підприємством базується на відповідній концепції. Продуктова політика підприємств сфери туризму в цьому випадку, не є винятком, і виступає інструментом досягнення цілей. Для успішної реалізації обраного стратегічного набору необхідно, щоб підприємство функціонувало відповідно до розробленої концепції управління. Крім того, застосування вдалих продуктивних стратегій кожним підприємством сфери туризму, сприятиме покращенню загального стану економіки України через податкові надходження до бюджету країни.

Науково-методологічні аспекти продуктової політики підприємств сфери туризму, що набули важливого практичного значення в умовах ринкової економіки, залишаються не дослідженими з точки зору галузевої специфіки. На даний час не розроблено чіткої системи критеріїв, показників та методів оцінки ефективності продуктової політики підприємств сфери туризму. Крім того, мало дослідженими залишаються питання розробки продуктивних стратегій. Питання

розвитку міжнародного туризму та економічної складової туристичної сфери досліджували науковці: Александрова А. Ю., Балабанов І. Т., Волков Ю. Ф., Гуляєва В. Г., Дурович А. П., Ільїна Е. Н., Жукова М. А., Квартальнов В. А., Кифяк В. Ф., Седова Н. А, Чудновський Н. Д. та ін.

Метою дослідження є визначення системних проблем діяльності підприємств сфери туризму і розробка стратегічних заходів щодо покращення їх продуктової політики. В ході дослідження було використано **сукупність наукових методів**, що застосовуються у пізнанні соціально-економічних процесів і явищ, а саме: абстрактно-логічні: аналіз і синтез, логічне узагальнення; графічний; комплексний; метод експертних оцінок та інші.

Результати. У кризових умовах існуючі проблеми підприємств сфери туризму загострюються. Серед основних можна виділити: анексія АР Крим та війна на Сході країни, призвели до значного зниження туристичних потоків; слабкість інфраструктури; незадовільний стан курортно-рекреаційних закладів та незадовільний стан доріг. Брак наукової інформації, дані використовуються в основному через матеріали-конференцій, статистики, офіційних сайтів та опитувань. Невчасне отримання достовірної інформації від підприємств сфери туризму призводить до зниження якості та термінів прийняття управлінських рішень. Через зростання нестабільності зовнішнього середовища управлінські рішення мають стати оперативнішими, а прийняття заходів – невідкладним.

Істотною перешкодою розвитку диверсифікованих підприємств є наявність у їх господарському портфелі таких видів бізнесу, що забезпечують їм малу частку ринку (недостатню конкурентоспроможність) і здатні досягти лише низьких темпів приросту ринку відносно середньогалузевих, або працюють на сегментах ринку з низькою привабливістю.

На рис. 1 представлені готелі – конкуренти та їх ринкова частка за 2015 р., що знаходяться у центрі м. Києва.

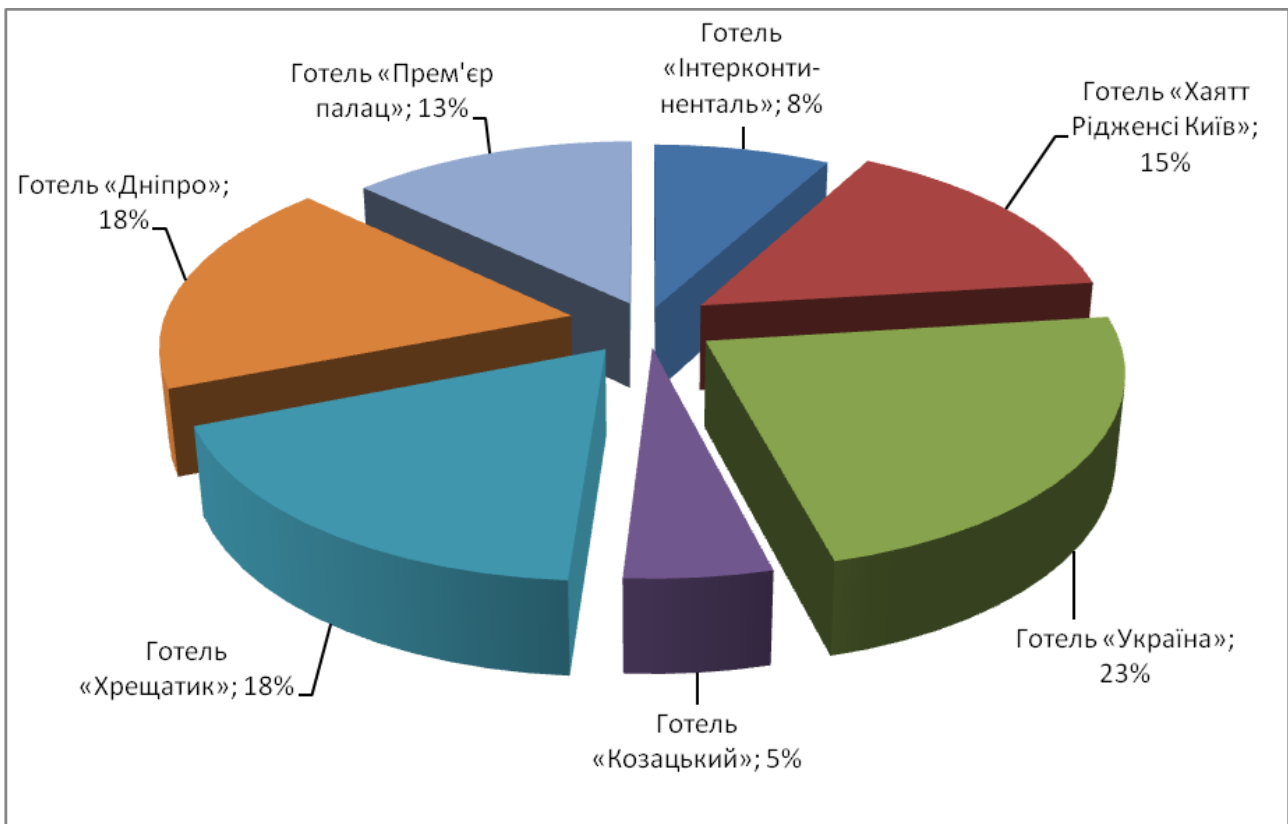

Рис. 1. Частка ринку послуг готельних підприємств, що знаходяться у центрі, м. Київ за 2015 р.

За основу оцінки спеціалізації діяльності зазначених підприємств, автором були обрані наступні критерії: місце розташування; номерний фонд; кількість та якість послуг; популярність серед населення. Максимальну оцінку у 25 балів (5-ти бальна система за п'ятьма критеріями) отримав готель «Хаятт Рідженсі Київ, 5*», а відповідно до ринкової частки (23%), лідером є готель «Україна, 4*». Аналіз системи менеджменту відносно формування та реалізації ефективної останніх трьох років показав, що потребує вдосконалення у прикладному плані інструментарій методичного підходу щодо обґрунтованого прийняття управлінських рішень стосовно вибору сукупності видів бізнесу (послуг), що у свою чергу, формують господарський портфель стратегій

підприємств в кризових умовах: за критеріями, показниками, етапами. Що стосується системних проблем у діяльності підприємств сфери туризму, результати дослідження показали, що для більшості з них покращення фінансово-економічного стану і стабільного зростання капіталу є пріоритетними завданнями (табл. 1.).

Таблиця 1. Проблеми системи управління доходами на вітчизняних підприємствах сфери туризму

Система управління доходами, елементи підсистеми	Проблеми
Бухгалтерія	Здійснюють тільки роботу по обліку та звітності
Фінансове планування та складання прогнозів	Відсутнє, або не використовують сучасних інформаційних технологій
Фінансові цілі	Нечітко сформульовані
Фінансова, економічна та кадрова стратегії	Немає єдності
Інформація відносно видів ефективності	Не формується за видами послуг

З метою прискорення темпів зростання національної економіки за рахунок доходів отриманих від ефективного використання стратегічного потенціалу підприємствами сфери туризму досить актуальним є такі заходи: розробка механізму подолання тіньової економіки із застосуванням перехресних перевірок; розробка і впровадження критеріїв визначення ефективності використання бюджетних коштів та спрямування їх частки у розбудову індустрії туризму; впровадження дієвих механізмів захисту прав власності, розвитку конкурентних ринків товарів (тур продуктів, послуг), капіталів, ресурсів з посиленням ролі малого і середнього підприємництва; здійснення грошово-

кредитної політики, яка б мотивувала до заощадження та інвестування у сферу туризму, що як правило, спостерігається при невисокому рівні інфляції та оптимальному курсі національної валюти. Комплекс інших стратегічних заходів стосовно досягнення конкурентних переваг, що мають використовувати у практичній діяльності керівники підприємств сфери туризму, представлені в таблицях 2 і 3.

Таблиця 2. Комплекс стратегічних заходів у відповідь на зміни в конкурентному середовищі у сфері туризму

Стратегія	Характеристика
1	2
Оптимізація обслуговування	Готель, туроператор, тур агентство має запропонувати тур продукт (послугу) за оптимальним для покупця співвідношенню ціни і рівня обслуговування
Агресивні методи боротьби	Нові способи переманювання клієнтів у своїх конкурентів: цінова конкуренція, зростання реклами і інші агресивні методи боротьби
Акцент на інновації	Інноваційні заходи мають чотирикратну віддачу: нижчі витрати, кращий контроль якості, великі можливості щодо різноманітних модифікацій продукції (послуг)
Посилення уваги зниженню витрат	Конкуренція, що посилюється, вимушує скорочувати витрати. Зусилля можуть бути спрямовані на різні сфери діяльності: добиватися вигідніших цін у готелях, тур операторів, переключатися на продаж дешевих турів (послуг), здешевлювати розробку тур продукту (послуг), ліквідувати малоефективні і дорогі ланки в ланцюжку цінностей, збільшувати збутову ефективність, проводити заходи з реорганізації внутрішньо фірмового управління
Збільшення обсягів продажів існуючим споживачам	Стратегії зі збільшення продажів власним клієнтам можуть включати подарунки від підприємства, пошук нових можливостей застосування товарів або надання додаткових послуг.

Таблиця 3. Комплекс стратегій щодо організаційного розвитку підприємств сфери туризму

Стратегічні заходи	Стратегічні альтернативи розвитку у маркетинговому аспекті
Глибоке проникнення на ринок	Рекламна кампанія з метою стимулювання збуту сформованого портфелю продуктових стратегій Покращення іміджу підприємств сфери туризму Мотивування персоналу щодо збуту тур продукту (послуг) на ринку Оволодіння методами конкурентної боротьби
Зростання ринку	Освоєння нової географічної зони (місто, регіон, країна)
Збільшення обсягів продажів	Покращення якості та розширення кількості додаткових послуг

Використання підприємствами сфери туризму стратегічних рішень стосовно досягнення конкурентних переваг має здійснюватись у такій послідовності: по-перше – встановлення пріоритету серед адміністративних завдань, щоб їх відносна значущість відповідала тій корпоративній стратегії, яку буде реалізовувати підприємство. Це стосується, в першу чергу, стратегічного потенціалу (розподіл ресурсів; встановлення організаційних відносин; створення допоміжних систем); по-друге – встановлення відповідності між обраною корпоративною стратегією розвитку та процесами всередині підприємства для того, щоб зорієнтувати його діяльність на здійснення обраної стратегії.

Крім того, має бути досягнута відповідність між організаційно-управлінською структурою; системою мотивування та стимулювання;

системою якості тур продукту (послуг); нормами та правилами поведінки на ринку; системою підвищення кваліфікації працівників та менеджерів тощо. По-третє – це вибір та узгодження з економічною стратегією розвитку підприємства та науково-практичними і методичними підходами щодо управління гнучкістю та ефективністю продуктової політики. Акцент слід робити на дефініцію якості як економічну категорію.

Висновки. Успіх діяльності підприємств сфери туризму залежить в першу чергу від привабливості тур продукту (послуг). Продуктова політика покладена в основну (базову) частину маркетингового комплексу, на якій зав'язана вся решта елементів: ціна, просування на ринку і збут. Розбіжність у сприйнятті туристичного продукту (послуги) між споживачами і виробниками ускладнюють економічні дослідження у сфері туризму. Проблема полягає в тому що, туристичні продукти (послуги), які пропонуються споживачам, не завжди відповідають запитам. Сьогодні актуальною є пропозиція недорогих сімейних та бюджетних турів.

Найбільш рентабельною складовою столичного тур продукту (13-14%) є екскурсія, яка на сьогодні вимагає всебічного вивчення та удосконалення. Сьогодні в Києві розроблені на проводяться більше 120 тематичних екскурсій (Чернігів, Біла Церква, Львів, Кам'янець-Подільський та ін.).

Пріоритетним видом туризму у м. Києві залишається іноземний (в'їзний) та внутрішній туризм, як вагомий чинник поповнення валютними надходженнями державної скарбниці та створення додаткових робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Сучасні особливості формування і управління інноваційним потенціалом регіонального розвитку туризму та рекреації із залученням молодіжного ресурсу: зб. тез доповідей міжнар. наук.- практи. конф., (Тернопіль, 15-17 жовтня 2015) / М-во освіти і науки України, Терн. націон. техн.. ун-т ім. І. Пулюя [та ін]. – Тернопіль : ЕНТУ, 2015. – 324
2. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dpsu.gov.ua/ua/>.

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ АТО

Наталія Циганчук

Академія праці, соціальних відносин і туризму

14 квітня 2017 року виповнилося три роки з офіційного початку проведення антитерористичної операції (далі – АТО) на сході України. За цей час, на превеликий жаль, в боях за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність української держави та визволення її від сепаратистів і російських агресорів загинули 2652 українських військових. Тисячі отримали поранення, травми, контузії.

У зв'язку з цим виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників АТО.

Після внесених змін до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасників АТО віднесено до категорії учасників бойових дій [1]. Це надає їм право користуватися гарантіями соціального захисту ветеранів війни. Цим же законодавчим актом було створено і Державну службу України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, основною метою якої є соціальний захист ветеранів війни та учасників АТО. І хоч новостворена служба намагається виконувати поставлені перед нею завдання, проте, за повідомленням управління взаємодії з громадськістю Урядового контактного центру, впродовж минулого року та в новому 2017 році на урядову «гарячу лінію» надійшло понад 500 тис. звернень стосовно проблемних питань, що виникали і продовжують мати місце [2]. Зокрема, отримання статусу учасника бойових дій та надання відповідного посвідчення,

виплата військовослужбовцям грошового забезпечення, винагороди за участь у бойових діях під час проведення АТО, розрахункових коштів при демобілізації, соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей, призов та облік військовозобов'язаних, матеріально-технічне, речове, продовольче та медичне забезпечення, працевлаштування, а також поновлення на роботі раніше звільнених у зв'язку з мобілізацією.

Проблема соціального захисту учасників АТО у комплексі прав та гарантій, які передбачені законодавством України для таких категорій осіб, на даний час науково не досліджена. Окремі вітчизняні науковці, О. Більовський, О. Власюк, В. Горбулін, М. Кравченко, В. Малишевський та інші розглядали деякі питання з даної теми, але різнобічне бачення проблем не сприяло спільному виробленню певної позиції. В зв'язку з цим це питання на даний час є досить актуальним.

Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану вирішення проблем забезпечення соціального захисту учасників АТО та вироблення пропозицій по усуненню недоліків і прогалин в чинному законодавстві України з даного питання.

Соціальний захист учасників АТО охоплює питання, що пов'язані з трудовою діяльністю. Законодавством встановлені гарантії збереження робочого місця і заробітку найманим працівникам. Відповідно до ст. 119 КЗпП України з 18.03.2014 року за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, але не більше 18 місяців, зберігаються місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, а також у фізичних осіб–приватних підприємців у яких вони працювали на час призову [3]. Фінансування здійснюється за рахунок державного

бюджету, та, як правило, кошти перераховується на зарплатну картку працівника 2 рази на місяць (аванс і зарплата).

Норма про збереження місця роботи і компенсацію заробітної плати діє згідно з п. 2 Прикінцевих положень Закону № 1275 [4]. Проте, на практиці, не всі роботодавці дотримуються даної норми. Через неповернення державою понесених роботодавцями витрат по виплаті заробітної плати, останні часто звільняють працівників, які були мобілізовані, ще до закінчення 18-місячного строку. Як правило, звільнення проводиться за п. 3 ст. 36 КЗпП України (призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу), але звільненому працівнику не нараховують компенсацію за невикористану відпустку, не проводять із ним кінцевого розрахунку і не виплачують вихідної допомоги у розмірі 2-х місячної мінімальної заробітної плати, як це передбачено ст. 44 КЗпП України. Крім того, в порушення Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників [5], без письмової заяви працівника на його адресу надсилають трудову книжку.

В такому випадку звільнений працівник має право звернутися до суду з вимогою поновити його на роботі, стягнути середньомісячний заробіток за час вимушеного прогулу та моральної шкоди. Посилаючись на положення ч. 6 ст. 95 КЗпП України, норми Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» від 06.02.2003 року [6], та Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1078 [7], незаконно звільнений працівник має право вимагати індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати. Час перебування працівника на службі на момент

звільнення є поважною причиною для поновлення строків звернення до суду із позовною заявою.

Слід зазначити, що виплата пенсії пенсіонерам з-поміж військовослужбовців у разі призову їх на військову службу під час мобілізації не припиняється. При цьому після звільнення їх зі служби при виплаті пенсії враховуватиметься додаткова вислуга років. Якщо ж пенсіонер після останнього перерахунку страхового стажу прослужив більше двох років (сюди зараховується і робота до служби), то він має право поставити питання не лише про врахування додаткових двох років страхового стажу, але і проведення нарахування пенсії із заробітної плати (грошового утримання) за останній період.

З метою безумовного виконання законодавства в сфері оборони, мобілізації та захисту прав громадян України, які призвані під час мобілізації, постановою Верховної Ради України від 06.05.2014 р. № 1238-VII «Про додаткові заходи щодо зміцнення обороноздатності та безпеки держави» [8] Генеральному прокурору України доручено перевірити факти звільнення з роботи та відмови у виплаті заробітної плати громадянам, призваним на військову службу у зв'язку з мобілізацією.

Звернення до прокуратури проводиться за місцем розташування підприємства.

Крім того, ст. 172 Кримінального кодексу України «Грубе порушення законодавства про працю» передбачена кримінальна відповідальність роботодавця за порушення законодавства про працю, до якого і відноситься звільнення та відмова у виплаті заробітної плати вищевказаним категоріям громадян [9].

У зв'язку з вищевикладеним до Закону № 1275 необхідно внести норму згідно із якою за порушення чинного законодавства

про працю України та незаконне звільнення з роботи і відмову у виплаті заробітної плати громадянам, призваним на військову службу у зв'язку з мобілізацією, роботодавці мають сплатити до державного бюджету України штраф у розмірі 100 мінімальних заробітних плат. Саме накладення на роботодавців матеріальних санкцій призведе до дотримання ними норм чинного законодавства України при мобілізації працівників на службу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. ДУ «Урядовий контактний центр», 10.04.2017 року, <http://ukc.gov.ua/ru/>
3. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року// Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації» від 20.05.2014 № 1275-VII, опублікований в газеті «Голос України» від 07.06.2014 № 109.
5. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників, – Саки.: Трудові правовідносини в санаторно-курортних закладах, 2006. – 196 с.
6. Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 06.02.2003 року// Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 42. – ст. 551.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1078 «Про затвердження порядку проведення індексації грошових доходів населення». – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1078-2003-п>

8. Постанова Верховної Ради України від 06.05.2014 р. № 1238-VII «Про додаткові заходи щодо зміцнення обороноздатності та безпеки держави» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 24. – ст. 887.

9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, – 2001. – № 25-26. – ст. 131.

Наукове видання

Комп'ютерна верстка – ФОП Самсон О. М.

Підписано до друку 15 квітня 2017 р

Формат видання – А5. Друк цифровий.
Наклад - 70 прим.
Ціна договірна.

Видавництво «Академія праці, соціальних відносин і туризму»
Свідоцтво КВ № 21787-11687ПР від 21.12.2015 р.
м. Київ, Кільцева дорога, 3-А, Київ-187
МСП, 03187, Україна, тел./факс (044) 526-15-45; e-mail: edit@socosvita.kiev.ua

Надруковано: ФОП Самсон О.М.
Свідоцтво В01 №566073 від 04.11.2002 р. тел. 050-355-21-20